

LUNDS
UNIVERSITET

Historiska institutionen

HIS 203

Seminarieledare: Lars Edgren

Handledare: Malin Thor

[2007-12-14, kl 10.15, Blå rummet]

MACHAL מח"ל

Berättelserna om fyra svenska frivilliga (*machalniks*)
som deltog i Israels självständighetskrig 1948-49

Peter Edwardsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING	1
1.1 Syfte, motivering och frågeställning	2
1.2 Forskningsläge	4
1.3 Teori och metod	4
1.3.1 Arbetsgången	5
1.3.2 Muntlig historia.....	8
1.3.3 Historiemedvetande.....	10
1.3.4 Historiebruk.....	13
1.4 Material.....	14
1.5 Källkritik.....	16
1.6 Avgränsningar	19
1.7 Operationalisering	20
1.7.1 Ordförklaringar.....	21
1.8 Disposition.....	21
2 UNDERSÖKNING OCH ANALYS	23
2.1 Machals egen historieskrivning.....	23
2.1.1 Vilka var <i>Machal</i> ?	25
2.1.2 Vad motiverade dem?	26
2.1.3 Machals insats mot vapenembargot.....	27
2.1.4 Historiebruk.....	29
2.2 De svenska machalniks.....	30
2.3 Berättelserna	31
2.3.1 De olika bakgrunderna	31
Analys.....	35
2.3.2 Beslutet.....	35
Analys	39
2.3.3 Resan till Israel	40
Analys	42
2.3.4 Tiden i Israel	43
Analys.....	49
2.3.5 Hemresan	50
Analys.....	51
2.3.6 Återblick.....	51
Analys	56
3 AVSLUTANDE DISKUSSION	57
4 KÄLLMATERIAL & LITTERATUR.....	60
5 BILAGOR	63
Bilaga 1: Uppmaningar.....	63
Bilaga 2: Från mosaiska församlingen i Stockholm.....	64
Bilaga 3: Kontrakt	65

1 INLEDNING

Ibland finns det ämnen, händelser eller personer som man bara vill skriva om och/eller få andra att läsa om. Det kan vara något som hänt långt tillbaka i tiden, vilket gör det lite svårare när det gäller att få fram källmaterial som håller en historievetenskaplig granskning. Det kan även vara en historisk händelse som inte ligger alltför långt tillbaka i tiden, utan som nästintill tangerar det som man kan kalla för nutidshistoria. Men det kan även vara något som precis ligger på gränsen för att vara nutidshistoria. Händelser där en del av aktörerna lyckligtvis fortfarande finns kvar bland oss, men där det inom en tioårsperiod – om inte kortare tid – finns en stor risk att dessa ögonvittnen och deltagare försvinner in i historien och det utan att ha haft möjlighet att berätta sin del av historien som de fått vara med att skapa. Att låta alla människor få förmånen att berätta sin historia och göra den tillgänglig för en större skara, är ju praktiskt sett omöjligt, men i vissa fall, speciellt när det gäller händelser och/eller personer som varit med i avgörande skeenden, bör man om möjligt se till att få denna historia levandegjord för framtida generationer. Allt för att få både oss själva och framtida generationer, att förstå vissa historiska skeenden och då speciellt från ett *gräsrotsnivåperspektiv*.

Vad vill jag komma med detta? Vill jag försöka att påstå eller försöka att göra gällande att det som jag nu i denna uppsats är av denna dignitet att det verkligen är värt att ta sig tid att låta andra berätta sin historia, levandegöra deras berättelser och sedan skriva ner, dokumentera och sammanställa dessa olika – men samtidigt likartade – berättelser? Jag tror det och hoppas att jag kommer att kunna visa varför jag tror att det förhåller sig så. Jag vill att denna kandidatuppsats ska genomsyras av historievetenskaplig kvalitet, men även att läsarna av uppsatsen ska kunna känna historiens vingslag som jag tror att framtiden kommer att räkna de händelser som de medverkande personer har fått vara med om och varit delaktig i.

För att göra en lång historia kort, vad är då mitt ämne? Vad är det som jag ska skriva om och varför har jag nu valt att skriva om detta ämne, ett ämne som för de flesta svenskar förmodligen är totalt okänt?

Det ämne som jag valt att behandla i min c-uppsats är den internationella frivil-

ligkåren Machal (מח"ל) som deltog i försvaret av Israel i samband med det israeliska självständighetskriget¹ 1948-49. Machal är en hebreisk akronym och kommer av hebreiskans *Mitnadvei Chutz-La'Aretz* (מתנדבי חוץ לארץ), och betyder kortfattat *volontärer från utlandet*. Många av dem som deltog som frivilliga var antingen överlevande från *förintelsen* eller så hade de kämpat på de allierades sida mot Nazityskland under andra världskriget. I Machal ingick även skandinaviska frivilliga och det är främst de svenska *machalniks*² som jag har försökt fokusera mig på.

Men intention är inte - i alla fall inte inom ramen för denna aktuella uppsats - att klarlägga allt som har med Machal, Israels självständighetskrig 1948-49 eller de för- och efterspel som omgärdade detta krig. Det finns redan gott om litteratur - både vetenskaplig och mer av biografisk karaktär - som tar upp delar av dessa frågor. Men så långt jag har funnit, finns det ingen litteratur eller forskning som tar upp de svenska volontärernas - *Machalnik* - historia.

1.1 Syfte, motivering och frågeställning

Uppsatsens syfte är tvåfaldig:

- att historiskt försöka åskådliggöra denna frivilligkår och dess medlemmar och då främst de svenska deltagarna.
- att delvis synliggöra frivilligkårens roll och betydelse i kriget, dvs sätta in Machal i ett större sammanhang, utan för den skull gå in alltför djupt på kriget och dess orsak och verkan.

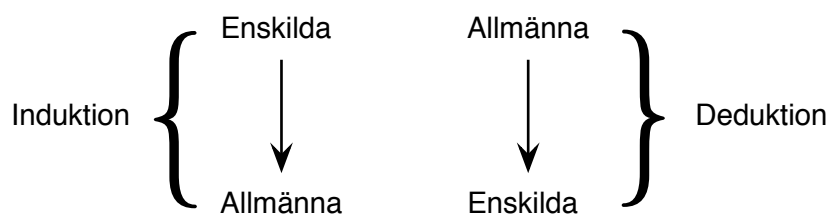
Här kommer både historiemedvetande och muntlig historia in. Jag ämnar även diskutera/undersöka/granska vad som är skrivet/inte skrivet om Machal, se vilka som skrivit det och vilka man skrivit om.

De frågeställningar som jag arbetat med är:

-
1. Kriget mellan den nybildade staten Israel och dess arabiska grannstater benämns olika av de olika inblandade parterna. Begreppet eller benämningen »självständighetskriget» bör, enligt min mening, vara en nog så korrekt beskrivning av kriget, då det bl a ledde till staten Israels självständighet. Det är varken min intention eller min uppgift med uppsatsen att gå i polemik och med olika argument driva någon speciell tes för eller emot vilken benämning eller beteckning som man bör ge det aktuella kriget.
  2. Suffixet 'nik' i Machalnik är hebreisk slang som ursprungligen kommer från det ryska språket. Ofta används detta suffix för att beteckna personers olika tillhörigheter/anknytningar, såsom politiska partier, militära enheter, yrken. Exempelvis *Kibbutz - Kibbutznik - Kibbutznikim* (plur), *Machal - Machalnik - Machalnikim* (plur).

- Hur berättar Machal-veteranerna om Machal idag? Vad berättar de? Likheter? Skillnader?
- Hur ser organisationen World Machal själv på sin historia och framförallt hur presenteras den historien idag?

Dessa frågeställningar passar bra ihop med den ansats som jag har haft inför och under skrivandet av uppsatsen, nämligen *Oral History* - muntlig historia. Jag vill undersöka hur de såg på sig och sina insatser och hur de idag ser på det som de fick vara med om och fick vara delaktiga i, nu i ljuset av snart de gångna 60 åren. För att kunna göra detta, är det viktigt att använda sig av teorier och metoder för att nå en fruktbar abstraktionsnivå. Det blir som Stellan Dahlgren och Anders Florén skriver i *Fråga det förflutna*, att »[g]enom iakttagelser av det enskilda kan vi vinna kunskap om det allmänna», dvs genom induktion.³

Figur 1: Induktion i motsats till deduktion

Jag tror att man – som figur 1 försöker att åskådliggöra – likväl som genom det enskilda kan utläsa det allmänna, kan se det allmänna utifrån det enskilda. Det som jag delvis vill få fram med hjälp av uppsatsen, är om man kan se hur dessa personers samtid såg ut enbart med hjälp av dessa enskilda berättelser. Jag tror att man kan det, men det återstår att bevisa.

Jag tror att det är viktigt att man utgår från rätt abstraktionsnivå. Istället för att försöka få en helhetsbild och försöka skildra alla händelser innan, under och efter självständighetskriget 1948-49, bör man – vilket jag i uppsatsen har försökt att göra – gå ner på en mycket lägre abstraktionsnivå och istället försöka att skildra den enskildes situation, upplevelse och minne av det som de var en del av. Jag vill genom muntlig historia, synliggöra deltagarnas berättelser och försöka visa på deras personliga historiemedvetanden.

Mer om teori och metod ges under kapitel 1.3 Teori och metod där jag försöker

3. Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna. En introduktion till den moderna historieforskningen*, Lund, 2000. s. 10, 181f.

att ge en lite mer utförlig genomgång av mitt arbetssätt inför och under genomförandet av uppsatsen.

1.2 Forskningsläge

Det finns mycket litteratur skriven om det israeliska självständighetskriget, framför allt biografier av veteraner som deltog i Machal under kriget, men mycket lite vetenskapligt om Machal. Jag har under mina förstudier av ämnet, inte funnit några avhandlingar eller vetenskapliga arbeten som har försökt att åskådliggöra Machal, varken som organisation eller dess medlemmar under kriget 1948-49. Det närmaste jag har kommit är den kontakt som jag har fått med en doktorand vid Hebrew University i Jerusalem, som har påbörjat en research inför en avhandling som ska ta upp Machal. Vad jag förstått av honom, så har han inte helt bestämt sig för vilken inriktning avhandlingen kommer att få eller vilket fokus han kommer att ha i sin forskning angående Machal och kriget 1948-49.

Det är inte med lite stolthet som jag kan konstatera att jag förmodligen är den förste som har tagit mig an uppgiften att forska om de svenska frivilliga som ingick i Machal i samband med Israels självständighetskrig 1948-49.

Inför min kommande magisteruppsats, kommer jag att ta ytterligare kontakt med denna israeliske forskare och se huruvida det finns nya forskningsresultat utbyta mellan varandra.

Likaså kommer jag då att försöka se vad det finns för annan forskning om andra frivilligkårer från andra kriget som exempelvis finska vinterkriget 1939-40 och spanska inbördeskriget 1936-39.

1.3 Teori och metod

Den arbetsmetod som jag kommer att använda mig av i min uppsats, är en kombination av *mundlig historia*, *historiemedvetande* och *historiebruk*. Man kan på ett sätt se muntlig historia som en förlängning av narrativ historieskrivning, dvs. en slags berättande historia.⁴

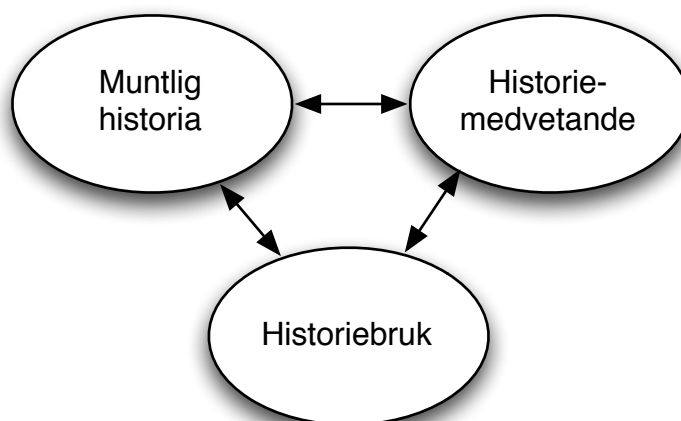
---

4. Rösen, Jörn, *Berättande och förnuft. Historieteoretiska texter*, Göteborg, 2004.

När det gäller vilken teoretisk ansats som jag kommer att använda mig av, får man nog anse att här går metod och teori på många sätt in i varandra. Även här skulle man kunna säga att här är det huvudsakligen *mundlig historia* som kommer att användas. Men jag kommer även att använda mig av *historia underifrån* och, som jag tidigare nämnt, *historiemedvetande* som teoretiska ramverk. Historia underifrån används särskilt inom socialhistoria⁵ och min studie kan på flera sätt ses som en slags social historia.

Historiebruk har jag främst använt mig av i samband med att jag undersökt organisationen World Machals syn på dels Machals roll i historien och dels deras nuvarande roll.

På många sätt kan jag tycka att de olika bitarna, muntlig historia, historiemedvetande och historiebruk, går in i vartannat, precis som jag vill illustrera med figuren nedan.

Figur 2: Interaktion mellan de tre »metoder» som jag använt mig av i min studie

1.3.1 Arbetsgången

När det gäller sättet att intervjua, kan man göra det på många olika sätt. Man kan, som ofta är fallet inom t ex journalistiken, enbart ställa frågor, men då riskerar man att enbart få svar på de frågor som ställs och inget mer. Låter man däremot den som är föremål för intervjun, istället få berätta sin *historia*, kan man få ut mycket mer av intervjun. Men man bör vara på det klara med att man även här bör

---

5. Kjeldstadli, Knut, *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund, 1998. s. 83ff; Leffler, Marion, »Historieskrivning och forskningscirklar - En diskussion om metoder, perspektiv och teorier» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006. s. 129.

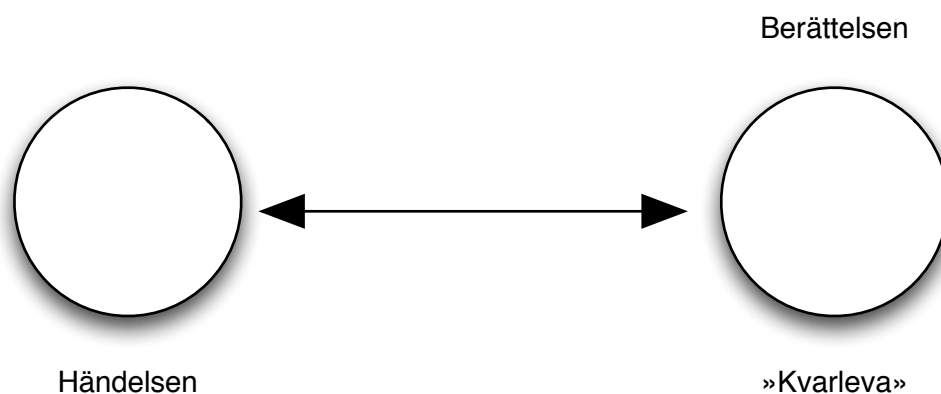
vara med och styra upp intervjun så att det leder åt det håll som arbetet handlar om. Det som sägs bör vara relevant till det som man forskar om.

Jag har även använt mig av kvarlämnade dagböcker, biografier, dokumentärfilmer etc, men mer om detta under rubriken *1.4 Material* där jag tar upp vilket material som jag har använt mig av.

Muntlig historia är min huvudsakliga metod i denna uppsats, även om muntlig historia är mycket mer än enbart en metod.⁶

- Om man väljer att se Machal utifrån de enskilda aktörerna, är det då möjligt att se deras historia eller berättelse som en enhetlig eller som en helt och hållet individuell historia och/eller berättelse?

Figuren nedan ska försöka illustrera eller åskådliggöra vilka olika fokus man kan ha inför en sådan här uppgift. Dels kan man utgå från själva *händelsen*, dvs sätta händelserna i centrum. Men man kan även kan man utgå från den *berättelse* och den *kvarleva* som för de flesta människor är okänd eller bortglömd och därför på flera sätt mer intressant – i detta läge – att forska om och att berätta. Jag har i min undersökning först och främst utgått från de berättelser som informanterna har att berätta. Det handlar således inte så mycket om händelserna i sig, utan mer om de upplevelser eller intryck som de personer som fanns med i de historiska händelserna (dock kanske inte alltid precis i händelsernas epicentrum, men alltså i dess närhet).

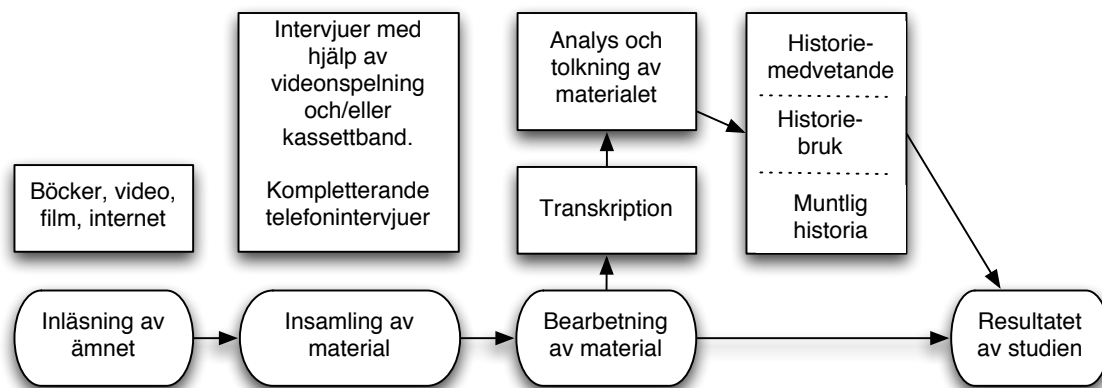
Figur 3: Fokuseringen när det gäller uppsatsens innehåll.

---

6. Denna diskussion tas bland annat upp i Thor, »Oral history - mer än en metod», *Historisk Tidskrift* vol. 3, 2001. s. 325-345. och i Thor, Malin, »Analys av muntliga källor i form av levnadsberättelser» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006. s. 41.

Hur har jag då gått tillväga när det gäller att försöka nå de mål eller få svar på de frågeställningar som jag ställt upp inför denna undersökning? Det har jag här nedan försökt att åskådliggöra genom att schematiskt måla upp mitt tillvägagångssätt.

Figur 4: Arbetsgången fram till slutresultatet av denna uppsats

Jag har först gjort en research då jag har läst in mig på ämnet. Sedan tog jag med hjälp av namn och andra uppgifter som jag bl a fått från World Machal, kontakt med de få kvarvarande machalniks här i Sverige. Först tog jag även kontakt med några danska veteraner som hade ingått i Machal, men jag insåg snart att jag redan hade tillräckligt kontakter för att kunna skriva flera uppsatser, så jag avstod i detta skede att intervjua de danska volontärerna. När jag väl fått fatt i de personer som jag ämnade intervjua inför min uppsats, så bestämde vi en tid då jag kunde komma förbi och göra en intervju. Intervjun dokumenterades även med hjälp av video och kassetbandspelare, för att kunna få ett helhetsintryck och få ett för eftervärlden »levande» forskningsmaterial. De som inte ville att deras namn skulle nämnas i uppsatsen, fick löfte om att få vara anonyma. Likaså var det några som enbart ville vara med på kassetband och inte video, vilket även det respekterades.

Därefter påbörjade jag transkriberingen, som jag nog får säga var den del i arbetet som tog mest tid och som var det som jag många gånger ryggade tillbaka inför. Men efter hand så fick jag upp en rutin även här, som gjorde att arbetet flöt på på ett helt annat sätt än i transkriberingens inledningsfas.

Utifrån de texter som jag fick fram genom transkriberingen, påbörjade jag slutligen dels sammanställningen av informanternas berättelser, dels analysen av desamma.

1.3.2 Muntlig historia

En av mina ansatser inför min undersökning om de svenska frivilliga (machalniks) är att använda mig av *muntlig historia*. Detta är för mig en ny mark att beträda. Jag har tidigare under mitt yrkesverksamma liv arbetat en kort tid som frilansjournalist och på så sätt är inte intervjusituationen ny för mig. Däremot är sättet hur man på ett vetenskapligt sätt analyserar det material som man har fått fram, en delvis ny erfarenhet för mig.

Själva genren muntlig historia eller *oral history* som är den anglosaxiska motsvarigheten – dock med en liten annan innebörd som jag inte kommer att gå in på här – har i Sverige haft sina *ups and downs* och ömsom bemötts med angrepp och ömsom tystnad. Men primärt har kritiken mot denna delen av vetenskapen handlat om källkritik.⁷

Oral history har oftast varit »inriktad på att lyfta fram den »glömda historien»⁸ och har oftast målsättningen att »skriva en historia underifrån och inifrån».⁹ Enligt vad som klart framgår från Malin Thors genomgång i sin artikel *Oral history - mer än en metod*¹⁰, så är detta ett mångtydigt begrepp som har flera olika betydelser beroende vilken forskare du frågar. En del (t ex David Gaunt) skulle utifrån denna diskussion som det redogörs för i artikeln ovan, säga att »[o]ral history är en metod»¹¹, andra (t ex Trevor Lummis) skulle hellre betona att man dels måste skilja på »*oral evidence* [muntliga källor] och *oral history*» och att *oral history* är det faktiska användandet av intervjuer vid historieskrivning.¹² Detta medan en tredje skulle hävda att »Oral history is not only a tool or method for recovering history; it also is a theory of history [...]».¹³ Några andra (Stefán F Hjartarson och Árni Björnsson) skulle insistera att man måste skilja på *oral history*, *oral tradition* och *oral method*.¹⁴

Jag ger mig inte in i denna diskussion, utan vill hellre fokusera på hur jag först tänkt mig att använda och sedan använde mig av muntlig historia som teoretiskt

---

7. Thor, Malin, »Inledning» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006. s. 12.

8. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 327.

9. Thor, »Inledning». s. 14.

10. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 330-334.

11. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 330.

12. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 331.

13. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 332.

14. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 330.

verktyg i mitt arbete med uppsatsen. Här tog jag fasta på ett möjligt försök till en definition som finns med i Thors artikel och som lyder enligt följande:

[I]nom oral history intervjuas människor om det förflutna, man skapar muntliga dokument [gör bandinspelningar och transkriberardessa], gör dessa tillgängliga för andra forskare och använder dem i egen historieskrivning.¹⁵

Jag vill knyta an till den inriktning som Malin Thor angav i sin artikel, där hon i sin tur anknyter till Martin Bubers bruk av *subjekt-subjekt-relationen*. Hos Buber får istället för som det annars traditionellt brukar vara, subjekt-subjekt-relationen företräde. Med detta menas att hela situationen där informanten och intervjuaren möts, präglas av en kommunikation mellan två subjekt, inte som annars mellan ett subjekt och ett objekt. Man är bägge två delaktiga i processen att »skapa förståelse för det som har hänt och i dialog med dem, förmedla den historia som synliggjorts».¹⁶ Istället för att se informanten enbart som ett medel för att nå fram till målet, blir man istället delaktiga bägge två i att rekonstruera informantens liv och historia.

För mig blev detta delvis ett nytt sätt att arbeta, även om jag i viss mån arbetade med liknande mental inställning gentemot de som jag intervjuade när jag arbetade som frilansjournalist i Israel hösten 1993.

Arbetet med muntlig historia påverkar forskaren på flera olika plan. Dels på det yrkesmässiga planet, men även – om det uppstår ett genuint möte, som Malin uttrycker det i sin artikel – på det personliga planet.¹⁷ Bl a Alessandro Portelli har fört fram att »oral history kommer att förändra historieskrivningen radikalt. Tidigare har historikern stått utanför berättelsen, men genom att arbeta med oral history tvingas historikern att stiga in i historien».¹⁸ Här menar han, och även Malin Thor har i vårt samtal framfört liknande tankar, att det även ligger en fara i utvecklingen och då främst när det gäller det källkritiska dilemmat som uppstår när historikern mer eller mindre ikläder sig rollen som medskapare av källorna.

---

15. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 333.

16. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 335.

17. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 336.

18. Portelli, Alessandro, »What makes oral history different?» i Perks, Robert & Thomson, Alistair (red.), *The oral history reader*, London, 2006. s. 41; Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 337.

1.3.3 Historiemedvetande

Begreppet *historiemedvetande* har efterhand fått en allt större roll som verktyg i historieforskningen. Historia i sig, kan sägas vara en av de grundläggande dimensionerna i tillvaron, genom att tillskriva det förflutna en plats i tillvaro. Man kan med andra ord tala om ett historiemedvetande.

Jag kommer först och främst att försöka använda mig av detta redskap för att se på vilket sätt de olika informanterna, som jag varit i kontakt med under mitt arbete med uppsatsen, kan sägas vara präglade av ett historiemedvetande och i så fall i vilken grad detta kan urskiljas ur samtalet som förs.

I sin bok *Historia som vapen* för Klas-Göran Karlsson fram sin ståndpunkt att:

Historikern har att genomföra en dubbel tankeoperation, präglad av såväl närhet till de historiska aktörernas livs- och erfarenhetsvärld som distanserad och kritisk vetenskaplig analys.¹⁹

Samtidigt som jag måste leva in mig i deras situation, deras berättelse, måste jag hålla en viss distans för att kunna möjliggöra att jag drar adekvata slutsatser utifrån det material som jag fått fram.

Likaså har det varit min förhoppning att jag skulle kunna använda mig av historiemedvetande som en del av mitt forskning när det gällde att få fram vars och ens historia och berättelse och genom det ge pusselbitar till att kunna se sammanhanget både utifrån en deduktiv och en induktiv utgångspunkt (se figur 1 tidigare i uppsatsen).

Om historiemedvetande skriver Klas-Göran Karlsson, i ett av de kapitel som han har bidraget till i boken *Historien är nu*. Han säger att historiemedvetande är:

[...] den mentala process genom vilken den samtida människan orienterar sig i tid, i ljuset av historiska erfarenheter och kunskaper, och i förväntning om en specifik framtida utveckling.²⁰

---

19. Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*, Stockholm, 1999. s. 53.

20. Karlsson, Klas-Göran, »Historiedidaktik. Begrepp, teori och analys» i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.), *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*, Lund, 2004. s. 45-46.

Likaså bygger Klas-Göran Karlsson i sin bok *Historia som vapen*, steg för steg upp en förståelse för hur han anser att historien kan förstås. Detta görs med hjälp av att dela in »historien» i tre stadier eller nivåer enligt följande:

- Historia som *fakta*
- Historia som *tolkning*
- Historia som *medvetande*

När det gäller ned första punkten, *Historia som fakta*, framhåller författaren »[a]tt fastslå fakta [...] har alltid betraktats som en historievetenskaplig uppgift». ²¹ Detta torde vara något som gäller såväl historievetenskapen som andra vetenskaper. Vetenskap som inte söker fakta, borde rent definitionsmässigt inte kunna fortsätta att kalla sig för vetenskap.

När man kommer till den andra punkten eller nivån, *Historia som tolkning*, delar han upp denna fas i två typer. Den första handlar främst om att koppla ihop ny fakta med tidigare forskning och därmed sätta in dessa nya fakta i en redan etablerad och erkänd historisk tolknings- och kunskapsbank. ²²

Den andra delen däremot, »handlar om att etablera ett inre historiskt förklarings- eller meningssammanhang, vilket innebär att historiska fakta görs begripliga genom att placeras i en utvecklingsprocess och infogas i en samtidshistorisk kontext». ²³ Om man i den första tolkningsdelen ser all historisk kunskap utifrån det faktum att man bygger, kumulativt, på tidigare redan känd historisk information, så låter man i den andra delen historien mer tala för sig själv. Detta utan att blanda in annan tidigare forskning. Man försöker helt enkelt förstå historien utifrån dess egen kontext och låter den stå på sina egna ben. Historien förstås eller tolkas här *prospektivt*. ²⁴

Slutligen, på den tredje nivån, kommer *Historia som medvetande*, vilket kortfattat kan sägas betyda att historien här är något som är *levande*, något som människor på olika sätt kan relatera till, detta till trots att historien även här är just historia och inte nutid. Men detta »historiemedvetande» gör att historien, (den idealiserande) dåtiden, blir nutid och därmed även en slags eftersträvansvärd framtid. Här, i motsats till tidigare nivå, har historien tillbakablickande eller *retro-*

---

21. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 35.

22. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 36.

23. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 37.

24. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 37.

spektiva egenskaper.²⁵ Alla tre dessa tolkningsdelar passar väl in i mina intentioner med min uppsats.

Slutligen skiljer Klas-Göran Karlsson på två typer av medvetande. Dels ett medvetande som ser historien som en alltså pågående process, en process som drivs fram av människan. Dels ett historiemedvetande som mer accentuerar »kontinuitet över tid och det cykliska förloppet», dvs det som hos Klas-Göran Karlsson benämns som ett *mytologiskt medvetande*.²⁶

Det handlar i mångt och mycket oftast om både *tolkning* och *medvetande*, där det förstnämnda kan sägas vara en medveten tankeprocess eller metod, medan den sistnämnda mer handlar om ett basalt mentalt tillstånd.²⁷

Min ansats har under undersökningens gång varit att även ta upp informanternas minnesbilder och här har jag, som jag ser det, hjälp av hur historiemedvetandet kan påverkas av både *minnet* och av personernas *identifikation*. Det finns en del forskning om minneshantering, som bland annat nämns i Karlssons *Historia som vapen*, som menar eller är av den åsikten att följande skulle gälla:

När vissa aspekter av det förflutna blir ihågkomna eller bevarade, medan andra glöms bort eller undanröjs, sker detta inte av en händelse, utan som ett resultat av en aktiv sentida tankeoperation.²⁸

När man talar om *identitet* och *identifikation*, så kan man dela upp den sociala identiteten – och förmodligen även den historiska identiteten – i två beståndsdelar eller komponenter, nämligen »dels en medvetenhet om en tillhörighet till en social grupp, dels en emotionell aspekt kopplad till denna tillhörighet.»²⁹ Detta är intressanta iakttagelser som jag söker efter i samband med mitt arbete tillsammans med informanterna. Kommer jag att finna starka sociala identiteter, trots att det har gått snart 60 år sedan händelserna utspelade sig, eller kommer jag att finna att deras identifiering har avtagit i takt med åren som gått?

---

25. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 38.

26. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 39f.

27. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 45-46.

28. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 44.

29. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 44.

1.3.4 Historiebruk

Det tredje verktyget som jag har valt att använda mig av i min analys, är *historiebruk*. Detta har blivit ett redskap i historikens hand när det gäller att försöka bena ut hur människor, organisationer eller samhällen förhåller sig till sin historia.

Att diskutera historiebruk, är på många sätt ytterligare ett tillvägagångssätt att försöka fokusera på historiemedvetande. På samma sätt som man kan fråga sig om historiemedvetande är individuellt eller kollektivt betingat, kan man fråga sig om historiebruk, vilket de än vara må, är först och främst ett individuellt eller ett kollektiv, samhällligt bruk av historien? Det är inte min ansats att försöka att en gång för alla reda ut dessa härvor av tankar, utan snarare så att jag kommer att använda mig av dessa begrepp främst utifrån det som kommer fram i Klas-Göran Karlssons böcker i ämnet.

De former av historiebruk som kan vara av intresse att använda sig av, är bland andra de som räknas upp i Klas-Göran Karlssons bok *Historia som vapen* och som åskådliggörs i enligt följande:

Behov	Bruk	Brukare	Funktion
Upptäcka Rekonstruera	Vetenskapligt	Historiker	Verifiering/falsifiering/tolkning
Minnas	Existentiellt	Alla	Förankring Orientering
Återupptäcka	Moraliskt	Breda befolkningsgrupper	Restaurering Rehabilitering
Uppfinna Konstruera	Ideologiskt	Intellektuella och politiska elitgrupper	Rationalisering Legitimering
Glömma	Icke-bruk	Intellektuella och politiska elitgrupper	Legitimering Rationalisering

Figur 5: Historiebruk Källa: Karlsson *Historia som vapen*, s 57

Dessa olika bruk tror jag – utan att för den skull gå in i polemik med de som anser annorlunda – kan appliceras både på individnivå och organisationsnivå/samhällsnivå. Jag tror att historiemedvetandet är i mångt och mycket något som man delar med flera, även om »minnet» är individuellt. Samma sak föreligger när det gäller historiebruket.

Om jag nu ska gå vidare och kortfattat gå igenom de olika bruken av historia, så börjar jag med *det vetenskapliga bruket av historia* som kan delas upp i två undergrupper. Den första innebär att »upptäcka nya historiska dokument och utsätta dem för källkritisk granskning» och göra materialet användbart för »vetenskaplig rekonstruktion». Den andra gruppen handlar snarare om att utföra denna rekonstruktion, dvs tolka de historiska fakta som man funnit och det »utifrån ett samtidshistoriskt sammanhang och en etablerad kunskapstradition».³⁰

Bland de »icke-vetenskapliga» historiebruken är det *det existentiella historiebruket* som är mest generellt av dem. Här handlar det mycket om folks behov av att minnas och att komma ihåg.³¹

Det moraliska bruket av historia handlar mer om att utifrån ett scenario av nedtryckt eller bortglömd historia, återigen upptäcka och återuppväcka dessa minnen. En slags rehabilitering av ett bortglömt eller undertryckt minne.³²

Det ideologiska historiebruket syftar snarare på en förlängning av det moraliska bruket. När man väl återfunnit det bortglömda, börjar man se vad man kan använda detta nyåterfunna för nya ändamål. Här är det oftast intellektuella eller politiska grupperingar som försöker slå mynt av denna nygamla konstruktion av en historisk händelse eller företeelse.³³

Slutligen *icke-bruket av historia*, som mer handlar om ett avvägt beslut att glömma, negligera eller ringakta någon del av historien. Man vill kanske bryta med den historien som varit och bygga något nytt istället.³⁴

1.4 Material

Det material som jag i huvudsak har använt mig av inför den här studien, är intervjuer av svenska volontärer som ingick i den internationella frivilligkåren *Machal*. Men jag har även använt mig av, som jag tidigare nämnt under forskningsläge, olika biografier från andra icke-skandinaver som deltog som frivilliga under det israeliska självständighetskriget och som då ingick i *Machal*. Dessa biografier använde

---

30. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 58.

31. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59.

32. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59.

33. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59f.

34. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 60.

jag främst som undersökningsmaterial, men har även haft dem i bakhuvudet i samband med att jag sammanställde och analyserade informanternas berättelser.

Som bakgrundsmaterial har jag även använt mig av olika videos och DVDs som på ett eller annat sätt tar upp Machal och dess historia. Bl a fick jag möjligheten att få köpa en DVD med titeln »Mahal. Les volontaires de l'étranger»³⁵ som producerats av en fransk underorganisation till World Machal. Denna produktion innehåller intervjuer med 20 stycken machalniks från olika länder och gav mig en del tips i hur man kunde genomföra intervjuerna. Tillsammans med en annan DVD med titeln »Israel's forgotten heroes»³⁶ som jag fick tag i från ett TV-bolag i Florida, USA, gav dessa intervjuer som här presenterades, mig flera tips och idéer hur jag skulle kunna genomföra mina intervjuer. En annan film, en ren spelfilm med titeln »Cast a giant shadow»³⁷, gav mig tips om hur historiebruk kan presenteras i spelfilmer.

Annars har jag använt mig främst av litteratur i form av biografier eller andra skildringar av kriget, men det saknas litteratur om de skandinaviska veteranerna. Skandinaviska machalniks har tagits upp i både flera av Herbert Pundiks böcker.³⁸ och nu senast i Søren Espersens nyss utkomna bok³⁹. Dessa båda böckerna till trots, finns det, mig veterligen, ingen forskning på vetenskaplig grund som tagit upp de skandinaviska volontärernas historia.

Jag har tacksamt nog fått tillgång till den del av författarens material som rör svenska veteraner i Machal och som har hjälpt mig när det gäller att få fram lite bakgrundsmaterial.

Utöver all denna litteratur, finns det förmodligen en hel del litteratur i ämnet Machal som enbart är utgiven på hebreiska. Tyvärr är inte mina kunskaper i hebreiska var de en gång har varit, så denna litteratur är, i detta läge, till stor del okänd för mig.

Anledningen till att jag valt just dessa källor är flera. Dels är det litteratur som jag rekommenderats att läsa av bland andra doktoranden vid Hebrew University och olika veteraner som jag kommit i kontakt med per mail i USA, Storbritannien

---

35. Martiny, »Mahal. Les volontaires de l'étranger.», 1998.

36. WPBT Channel 2, »Israel's forgotten heroes.», 1998.

37. MGM Home Ent. (Europe) Ltd, »Cast a giant shadow», 1966.

38. Pundik, Herbert, *Det er ikke nok at overleve : erindringer*, 6. opl edn., København, 2005; Pundik, Herbert, *Offer for det helige kriget*, 1951.

39. Espersen, Søren, *Israels selvstændighedskrig - Og de danske frivillige*, Højbjerg, 2007.

och Frankrike. Dels tror jag att - då en del av materialet är självbiografier - kan fylla ett syfte som källmaterial. Det finns en del faror med att använda sig av självbiografier, men detta gäller även när man använder sig av intervjuer. Man kan aldrig vara säker att om det är en friserad sanning som presenteras. Men den risken finns i princip i alla former av källmaterial. Allt som sägs och allt som skrivits ner, är egentligen en selektering av det historiska skeendet. Det är sedan forskarens uppgift att försöka sälla bland materialet, skilja agnarna från vetet och på så sätt försöka få fram det mest troliga historiska förloppet

Men huvudparten av det material som jag använder mig av, är intervjuer och analyser av dessa intervjuer (se mer under rubriken 1.3 Teori och metod och dess underrubriker). Dessa intervjuer har jag gjort under april-maj 2007 och har genomförts genom besök hos de få som, trots sin höga ålder, lyckligtvis fortfarande är i livet. Intervjuerna har gått till så att jag har besökt dessa *Machalniks* och med hjälp av bandspelare och videokamera låtit dem berätta sin historia för mig. Till detta har jag sedan, när så har behövts, gjort en uppföljning med eventuella frågor per telefon.

Totalt har jag fått möjligheten och förmånen att intervjua sju stycken av de uppemot 25-talet svenska frivilliga som sedermera kom att på ett eller annat sätt ingick i försvaret av den nybildade israeliska staten 1948-49. Av dessa sju som jag fått möjligheten att intervjua, har jag inför denna uppsats tagit med fyra stycken. De resterande tre berättelserna planerar jag att ta upp i en kommande magisteruppsats och då är min förhoppning att jag även ska få fatt i ytterligare en eller två veteraner från Machal som har svensk anknytning.

1.5 Källkritik

Ett källkritiskt problem med muntlig historia, är att intervjuerna inte alltid genomförs i anslutning till händelserna som man vill belysa. Det kan allt som oftast ha passerat ett stort antal år mellan händelserna och den intervju som ska återge händelseförloppet. Man talar här om ett närhetsproblem.⁴⁰ Denna del av den traditionella källkritiken som brukar benämnas som *närhetskritik*, innebär att det som

---

40. Dahlgren & Florén, *Fråga det förflutna*. s. 206; Thor, Malin, »Muntliga källor och källkritik» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006. s. 29.

skildras ska ligga så nära som möjligt i tid och rum. Klas Åmark menar t ex att – här hänvisar han inte i första hand till muntliga källor, men jag tror att detta även kan appliceras på dessa – »[b]erättande källor är alltid osäkra, hur bra och tillförlitliga de än är. Eftersom det alltid finns ett osäkerhetsmoment i berättelserna, kräver historikern att uppgifter i berättande källor ska bekräftas av två av varandra oberoende källor, för att vi ska kunna känna oss på den säkra sidan.»⁴¹ Även när det gäller muntlig historia, uttryckt genom källor baserade på muntliga berättelser eller intervjuer, så finns denna osäkerhetsfaktor. Detta leder i sin tur till att dessa ovanstående krav kan vara svåra att uppfylla när det handlar om muntlig historia. Speciellt med tanke på att det inte är ovanligt att det handlar om händelser som kanske har utspelade sig mer än 50 eller 60 år tillbaka i tiden. Det kanske inte finns fler »vittnen» eller personer som fortfarande är i livet som har varit med om samma händelser, som kan verifiera att det som har kommit fram i en intervju är sant eller inte.

Annars är det nästintill otvivelaktigt så att man säger att huvudregeln som man bör ta till sig när det gäller denna sortens forskning – och det bör rimligtvis även gälla all annan historieforskning – är att »en källa är trovärdigare ju mer samtida den är, det vill säga att den ligger nära i tiden till det som undersöks.»⁴² Detta kan på flera sätt vara en svår, för att inte säga omöjlig, uppgift att överbrygga. Vi kan således konstatera att en av de »största problemen med muntliga källor är att de inte är genomförda i omedelbar närhet till det inträffade».⁴³ Det kan ibland ta upp till en mansålder innan intervjun genomförs. Man måste bedöma den risk som tidsaspekten innebär och vilken risk för förvanskning som kan uppkomma.⁴⁴

Kan man utifrån detta dra slutsatsen att det finns en sådan pass stor osäkerhetsfaktor, att man kanske inte bör använda sig av muntliga källor överhuvudtaget inom historisk forskning? Det tror jag, och många med mig, är alltför långt dragna slutsatser. Det finns forskare, bland andra Paul Thompson och Knut Kjeldstadli, som hänvisar till forskning på området som visar på att långtidsminnet ofta är för-

---

41. Åmark, Klas, »Historisk teori, förklaringar och källkritik» i Åmark, Klas, Ekman, Stig & Thullberg, Per (red.), *Metodövningar i historia. Historisk teori, metod och källkritik*, Lund, 1993. s. 33.

42. Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 29.

43. Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 29.

44. Dahlgren & Florén, *Fråga det förflutna*. s. 206.

vånansvärt stabilt.⁴⁵ Även annan litteratur för fram att när det gäller »minnesfel har det ofta påpekats att man glömmer olika saker med varierande hastighet»⁴⁶ och att det inte finns något »enkelt lineärt samband mellan tidsavstånd och glömska».⁴⁷

Ett annat problem som kan uppstå på grund av den långa tid som kan ha gått mellan händelserna och intervjun, är att man över en sådan lång tidsperiod har förändrats och kanske till och med ändrat uppfattningar om både politik, religion eller andra frågor som kan inverka på det sätt som man idag framför sin berättelse.⁴⁸ Likaså kan det även finnas en tendens till att personen ifråga kanske vill framstå på ett mer positivt sätt eller komma i en annan dager inför framtiden, än vad som egentligen skulle vara fallet om intervjuaren hade tillgång till alla fakta i ärendet. Man vill kanske helt enkelt försköna sina insatser och ge sig själv en större roll än vad som i själva verket var fallet.⁴⁹

Om man har flera muntliga källor, som fallet är i min undersökning, så finns det ett sätt som kan ge de muntliga källorna en högre trovärdighet och det är genom att jämföra dem med varandra och därigenom se hur de gentemot varandra uppfyller beroende- och tendenskriterier.⁵⁰

En annan källkritisk aspekt som jag fick fundera igenom, var det faktum att några av mina källor ville förbli anonyma. I den uppsats som nu ligger för handen, ville två av fyra vara anonyma och i det material som jag redan nu har inför en framtida magisteruppsats, är det hittills två av tre som vill förbli anonyma i undersökningen. Detta ställde mig direkt inför frågor om vilka eventuella problem detta skulle kunna medföra och om fanns det något jag var tvungen att göra för att se till att de källkritiska kriterierna, trots informanternas anonymitet, kunde uppfyllas?

Det finns sålunda en stor källkritisk nackdel när det gäller anonymitet. Den intersubjektiva prövbarheten riskerar nämligen att få stryka på foten.⁵¹ För hur ska man kunna försvara ett forskningsunderlag där informanten är anonymt? Svåra frågor som jag idag inte har något riktigt bra svar på. Men samtidigt finns ju mate-

---

45. Kjeldstadli, *Det förflutna*. s. 118; Thompson, Paul, *The voice of the past. Oral history*, 3 edn., Oxford, 2000. s. 129-137; Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 29-30.

46. Dahlgren & Florén, *Fråga det förflutna*. s. 206.

47. Kjeldstadli, *Det förflutna*. s. 188.

48. Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 30.

49. Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 31.

50. Thor, »Muntliga källor och källkritik». s. 27.

51. Estvall, Martin, »Vi är som vanliga människor» - att skapa muntliga källor med meningsmotståndare» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006. s. 60.

rialet och därmed också underlaget för uppsatsens slutsatser, arkiverat och tillgängligt hos mig som forskare, dock med det förbehållet att anonymiteten, när det gäller vilken som är den verkliga informanten, är absolut.

Jag får stämma in i det som Martin Estvall anser när han skriver:

Viktigare än de källkritiska tveksamheter som uppstår är omtanken om informanten. [...] För var står vi om tilltänkta informanter inte kan lita på oss? Vilken informant går med på återbesök eller delar med sig av källmaterial?⁵²

För min del löste jag detta dilemma med att försäkra de av informanterna som ville åtnjuta anonymitet, genom att skriva ett kontrakt med var och en av informanterna utformat enligt bilaga 3 i slutet av uppsatsen.

1.6 Avgränsningar

Från början hade jag planer på att utveckla min studie att också innefatta en längre redogörelse av bakgrund till kriget och vilket förlopp som kriget, med fokus på insatserna från volontärerna inom Machal, tog sig. Men detta förstod jag snart att det dels skulle vara alltför omfattande och dels skulle ta kraft och tid från mitt egentliga mål med studien.

Då det under arbetets gång visade sig att det tog alltför mycket tid att försöka att även få med några av de danska volontärernas berättelser, mycket på grund av problem med att kunna samordna en gemensam dag för intervjuer i Köpenhamn, beslöt jag mig att inför denna uppsats stanna vid de sju svenska *machalniks* som jag kontaktade och sedermera intervjuade på plats.

Även denna avgränsning på sju stycken svenska *machalniks* visade sig under arbetets gång vara ett alltför stort material att använda sig av i en kandidatuppsats. Kanske inte så mycket utifrån storleken av källmaterialet eller det efterföljande analysbehovet, utan snarare utifrån det begränsade utrymme som en kandidatuppsats trots allt har när det gäller hur många sidor man kan ta i anspråk.

Därför har jag, som jag har nämnt på andra ställen i uppsatsen, under arbetets gång återigen fått göra en snävare avgränsning i fråga av mitt material. Det har lett till att denna kandidatuppsats kommer att bygga på material från enbart fyra av de

---

52. Estvall, »Vi är som vanliga människor». s. 61.

sju informanterna som jag har gjort. Det resterande materialet kommer att ligga till grund för en kommande magisteruppsats i samma ämne och där jag ämnar göra en jämförelse även med det som jag kommit fram till i denna aktuella uppsats.

1.7 Operationalisering

Det är viktigt att redan i början av uppsatsen förklara en del begrepp som kommer att återkomma längre fram i studien.

Machal, som egentligen är en akronym, kommer av det hebreiska *Mitnadvei Chutz-La'Aretz* (מתנדבי חוץ לארץ - מח"ל), som kortfattat betyder *volontärer från utlandet* och som i allmänhet har används för att beteckna de som bröt upp från sina vanliga liv och med livet som insats, hjälpte Israel att överleva och därmed räddade landet och dess befolkning från en hotande andra förintelse.

I inledningskapitlet i A. Joseph Heckelmans bok⁵³ förs det en ingående diskussion om vilka som kan definieras som Machalniks, vad Machal är, etc. Bland annat skriver han, där han hänvisar till ett brev som tar upp definitionen av Machal, följande:

The official definition of Mahal, promulgated by the Mahal Committee of the Manpower Section of the General Staff, 4 Febr 49, says: Mahal are residents of the U.S, Canada, United Kingdom, South Africa, Latin America who arrived in Israel as volunteers for the army prior to 1 Jan 49; also residents of France, Holland, Belgium, Switzerland, Italy and the Scandinavian countries who arrived prior to Sept 48; also American students at the Hebrew University and the Technion, who arrived on the G.I. Bill of Rights with the intention to study here and then go back home, and who left their studies after 29.11.47 and volunteered for the army; also anyone from above countries who arrived after the respective dates specified, provided he came upon the authorized request of the army.⁵⁴

Denna definition är på många sätt heltäckande, men samtidigt finns det i nästan alla sammanhang, saker och ting som inte passar in i mönstret, bitar som inte verkar vara stöpta i samma form som de andra, men som kan ge mer ljus över en hi-

---

53. Heckelman, A. Joseph, *American volunteers and Israel's war of independence*, New York, 1974.

54. Heckelman, *American volunteers*. s. xvi.

storisk händelse eller ett historiskt skeende. Detta är en av de saker som jag har sökt efter i mitt arbetet med att färdigställa min uppsats.

1.7.1 Ordförklaringar

Aliya	Den judiska invandringen till Israel, kommer av ett ord som egentligen betyder <i>uppstigande</i> , dvs stiga upp till Jerusalem som är på berget.
Aliya Bet	Den judiska invandringen till mandatområdet som betraktades som »illegal» av britterna.
Arablegionen	Den transjordanska reguljära armén som under ledning av Glubb Pasha räknades som den bäst tränade armén inom arabvärlden under 1940-talet.
Eretz Yisrael	Hebreiska för <i>Israels land</i> .
IDF	Israel Defence Forces, dvs Israels försvarsstyrkor.
Haganah	Den organisation som var störst bland dem som efter självständigheten slutligen bildade IDF. Betyder ordagrant <i>försvar</i> på hebreiska.
Hel HaAvir	Det israeliska flygvapnet, IAF (på hebreiska: חיל האוויר).
Machal	Är en akronym av hebreiskans <i>Mitnadvei Chutz-La'Aretz</i> (מתנדבי חוץ לארץ).
Tel Nof	Flygbas utanför Rehovot, Israel.
Yishuv	Benämningen på det judiska samhället i det brittiska Palestinamandatet innan 1948.

1.8 Disposition

Det finns många olika sätt att lägga upp dispositionen på när det gäller en uppsats, så även när det gäller min uppsats. Först hade jag tanke på att lägga upp dispositionen enligt ett mer individcentrerat förfarande, vilket skulle innebära att jag skulle dela upp var och ens berättelse i varsitt underkapitel. Men under arbetets gång, kom jag fram till att det skulle i mitt fall bli ett alltför otympligt förfaringsätt. Det skulle förmodligen ge alltför stort utrymme till själva berättelserna – inget fel i det, men utrymmet är begränsat och någonstans måste yxan gå.

Slutligen föll jag, i samråd med min handledare, för att använda mig av ett mer tematiskt tillvägagångssätt. Detta innebär att jag delar upp berättelserna och delar sedan in dem i olika tidsperioder, för att sedan analysera dem i slutet av var och ett

av dessa avsnitt. Då får man en större överblick över när, var och hur de olika informanterna genomförde sina respektive förhållanden och kan då även på ett enkelt och överskådligt sätt, jämföra deras berättelser.

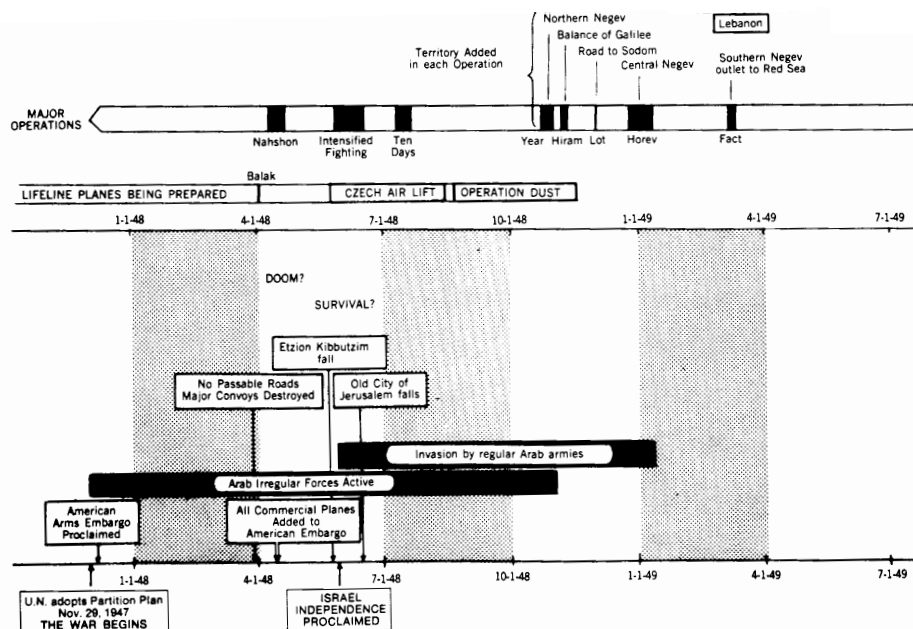
Samtidigt som jag på olika sätt försöker att komma fram till skillnader och likheter mellan de olika deltagarnas berättelser och historia, så handlar det på många sätt om att försöka få fram vilket historiemedvetande de har, speciellt så här nästan 60 år efter händelserna utspelades - detta trots att jag inte alls har fokuserat min undersökning på de faktiska händelserna som dels utlöste kriget och som dels utspelade sig under kriget. De teman som jag har valt att dela upp efter, har i mångt och mycket en explicit historisk grund och den tematiska indelningen är som följer:

1. Bakgrund
2. Beslutet
3. Resan till Israel
4. Tiden i Israel
5. Hemresan
6. Återblick

Med denna tematiska uppdelning tror jag mig på ett adekvat sätt kan få fram både de eventuella likheter och skillnader som kan finnas mellan de olika berättelserna och erfarenheterna som personerna ifråga har.

2 UNDERSÖKNING OCH ANALYS

Figur 6: Tidslinje över de viktigaste händelserna i samband med kriget⁵⁵

2.1 Machals egen historieskrivning

En fråga som kom upp under mitt arbete med att skriva uppsaten, var den om hur organisationen Machal idag ser på sin historia och framförallt hur presenteras den historien idag?

Det finns en organisation som kallas för *World Machal*, som leds av en ex-machalnik från kriget 1948-49 vid namn Harold »Smoky» Simon. Organisationen har sitt säte i Tel-Aviv, Israel, och har – så vitt jag vet och har hört – kontakt med de flesta av de kvarvarande veteranerna som ingick i Machal. I samband med 50-årsminnet av självständighetskriget och den insats som Machal gjorde under kri-

55. Heckelman, *American volunteers*. Tidsaxeln är återgiven med tillstånd från förlaget.

get, ordnade organisationen tillsammans med flera israeliska myndigheter ett större jubileumsfirande 1998 som även fick fungera som ett tillfälle för de kvarlevande veteranerna att återigen få återse sin forna vapenbröder. Inför nästa års 60-årsminne, planerar representanterna för World Machal för en ny sammankomst. Detta blir förmodligen den sista större återföreningen, då merparten av veteranerna har passerat 80-årsstrecket vid det här laget.

Enligt den information som jag dels har fått via från deras kontor i Tel-Aviv och dels genom samtal per telefon med deras representant för Storbritannien och Skandinavien - Stanley Medicks – var det totala antalet Machalniks omkring 3 500 stycken från hela världen.

Det finns flera olika organisationer över stora delar av världen som antingen är direkt knutna till World Machal eller som på ett eller annat sätt samarbetar med organisationen. Det finns, så vitt jag vet, avdelningar både i Sydafrika, USA, Kanada och Frankrike. De skandinaviska machalniks är som jag tidigare har nämnt, knutna till den brittiska avdelningen som leds av Stanley Medicks.

Hur står det då till med historiebruket hos dagens organisationella representanter för Machal? Detta är som jag redovisade under rubrik 1.1 en av mina två frågeställningar, nämligen enligt följande:

- Hur ser organisationen World Machal själv på sin historia och framförallt hur presenteras den historien idag?

För att försöka ta reda på detta, har jag dels varit i kontakt med deras huvudkontor nere i Tel-Aviv och fått information från »Smokey» Simons sekreterare Doreen Bliss. Likaså har jag fått material från franska avdelningen genom en informations-DVD⁵⁶ som jag beställde och fick hemskickad. Tyvärr så var min franska inte helt uppdaterad, den största behållningen jag fick här var de intervjuer – 18 av totalt 20 intervjuer var på engelska, de resterande två på franska – som fanns med på DVDn.

Utöver detta har jag fått mycket information från en amerikansk avdelning – *American Veterans of Israel* – med säte i New York och som riktar sig både till amerikanska och till kanadensiska veteraner med bakgrund i Machal. På deras hemsida har jag kunnat ta del av de senaste årens nyhetsbrev som de har skickat ut till

---

56. Martiny, »Mahal».

sina medlemmar. Detta ger en god inblick i och överblick av hur deras förhållande till sitt *historiebruk* ser ut.

Hur ser då Machals historiebruk ut utifrån det material som de använder sig av när det vill förmedla sin historia? Kan man genom att gå igenom en del av deras informationsmaterial, se några tecken på olika historiebruk och kan man se några likheter eller skillnader mellan de olika organisationernas och avdelningarnas historiebruk?

2.1.1 Vilka var *Machal*?

Först och främst kan det vara av intresse att se hur de presenterar Machal och vad som motiverade dem som ingick i denna organisationen under kriget 1948-49?

Enligt vad som går att läsa utifrån World Machals material, så är den kortfattade definitionen enligt den israeliska försvarsstaben följande:

The IDF General Staff's Manpower Branch defined Machal as: those who came to Israel to enlist in the IDF to help establish the state during the period of war, with the intention of returning to their lands of origin at the end of the war.⁵⁷

Denna ovanstående definition, vilken gjordes under stridernas gång, var varken allomfattande eller heltäckande och tog t ex inte hänsyn till vilka länder som de frivilliga ursprungligen kom från. I samband med att striderna avtog och slutligen mer eller mindre upphörde, så anammade man en bredare definition. Detta gjordes bland annat av den anledning att man ville betona den unika situation och de speciella omständigheter som dessa utländska frivilliga verkade i och genom.

Under de år som har gått sedan självständighetskriget, har en mängd olika definitioner från den israeliska försvarsmakten och likaså från flera icke-militära organisationer, florerat. Idag är, enligt World Machal, den mest accepterade definitionen följande:

alla dem som lämnade sina stadigvarande hem utomlands oavsett var i världen och frivilligt tog värvning i försvaret av Yishuv eller den snart flygfärdiga judiska staten, och hade för av-

---

57. Markovitzki, Yaacov & Porath, Zipporah, *Machal. Overseas volunteers in Israel's war of independence*, Jerusalem, 2003. s. 7.

sikt eller var fria att återvända till sina hemländer efter att de fullbordat sitt uppdrag eller tjänst.⁵⁸

Denna definition inkluderade, i motsats till den förra, likväl de som bemannade de olika Aliyah Bet-båtarna (som förde »illegala judiska flyktingar» förbi de brittiska försöken att stänga mandatet för judisk invandring), som de studenter som kom för att studera vid Hebrew University eller Technion efter andra världskriget och som anslöt sig direkt på plats. Denna definition inbegrep även de som kom på de israeliska försvarsstyrkornas eller judiska samhällets direkta begäran. Som synes var detta en mycket vidare definition än vad som tidigare hade givits.

Den ed eller det löfte – Oath of Volunteers of Foreign Nationals – som de frivilliga svor när de anslöt sig till Machal, bestod enligt Jason Fenton, av följande:

As long as I assist as a volunteer in the War of Liberation of the Nation of Israel - I hereby swear on my word of honor, to accept unconditionally and without reservations, the rules and discipline of the Israeli Defence Army, to obey all its orders and instructions given by the authorised commanders and to do all in my power, and even to sacrifice my life in the defence of the Freedom of Israel.⁵⁹

2.1.2 Vad motiverade dem?

En annan intressant fråga är vad det var som, enligt det som man kan sluta sig till utifrån den information som finns att tillgå från World Machal och deras samarbetsorganisationer, motiverade dem att söka sig till det som sedermera blev staten Israel och det självständighetskrig som kom att utkämpas under drygt ett och ett halvtannat år?

Det finns säkert lika många motiv varför man anslöt sig till Machal, som det fanns frivilliga.

Främst var de motiverade utifrån judisk solidaritet och omsorg om säkerheten för det lilla Yishuv [judiska samhället] när det gällde dess kamp för överlevnad. De flesta hade varit soldater i sina hemländers arméer under andra världskriget och kände sig nödgade att dela med sig av sina militära erfarenheter, färdigheter och tekniska kunnande. Några var med-

---

58. Markovitzki & Porath, *Machal*. s. 7-8.

59. Jason Fenton, *Machal - Volunteers in Israel's War of Independence*, 1997, <<http://www.sabranet.com/machal/english.html>>.

lemmar i sionistiska ungdomsrörelser. De kom med känslan av att få utföra ett uppdrag och att med stolthet och ha förmånen att veta att de fick hjälpa till att skapa och försvara ett judiskt hemland.⁶⁰

En del andra, bland annat en del av de frivilliga som inte hade någon judisk bakgrund, var chockade över vad som hade hänt med det judiska folket under andra världskriget och bestämde sig därmed att komma till det belägrade judiska samhällets undsättning. Åter andra kanske gjorde sitt val utifrån sin ilska gentemot det brittiska imperiet och utifrån någon slags antikolonialistisk inställning i allmänhet. Medan andra kanske mer var motiverade utifrån en äventyrslystnad och inte så insatta i de faktiska förhållandena i tid och rum.

2.1.3 Machals insats mot vapenembargot

Ett område som Machal gjorde en mycket stor insats på och som förs fram i flera av de böckerna som jag använt som bakgrundsmaterial, är det sätt de genomförde *Operation Balak*⁶¹ på. Detta står självklart också omnämnt i World Machals informationsbok *Machal - Overseas volunteers in Israel's war of independence*.

Denna operation innebar i korthet att man i hemlighet upprättade en luftbro med vapen, ammunition och demonterade flygplan från Tjeckoslovakien till Israel. Operationen genomfördes både innan själva kriget bröt ut, dvs under tiden som britterna var kvar, men även efter krigsutbrottet. Under denna operation flög flera svenska piloter, bland annat den svenske piloten Krokstedt och hans besättning, några av dessa transportflyg mellan Tjeckoslovakien och Israel.⁶²

Orsaken till att de var tvungna att smugga in vapnen och annan krigsmateriel, var det vapenembargo som hade införts någon vecka efter att FN i november 1947 hade genomfört omröstningen om delning av det av britterna styrda mandatområdet i två stycken självständiga stater. Enligt vad som kommit fram i senare forskning, så var det på initiativ från diplomater på hög nivå som detta infördes.

Loy Henderson, chef för en avdelning vid det amerikanska utrikesdepartemen-

---

60. Markovitzki & Porath, *Machal*. s. 9.

61. Markovitzki & Porath, *Machal*. s. 25.

62. Krokstedt, & Östman, »En israelisk krigshjälte från Gotland», *Svensk Tidskrift* vol. 3-4, 2003. s. 28-33; Tixell, Leo, »Intervju med machalnik», 2007-04-23.

tet, uttryckte varför embargot till staterna i området hade införts och hur länge det skulle pågå, med följande ord:

... so long as the tension continues,. Otherwise, the Arabs might use arms of U.S. origin against Jews, Jews might use them against Arabs. In either case, we would be subject to bitter recrimination.⁶³

Detta embargot var tänkt att gälla alla inblandade parter, men så var inte fallet i realiteten. Det brittiska utrikesdepartementet bekräftade i ett svar på en amerikansk förfrågan, att de hade vapenaffärer med de stater som sedermera kom att anfälla Israel efter dess självständighetsförklaring och att de inte hade för avsikt att avbrupt avsluta de leveranser enbart på grund av embargot:

HMG [His Majesty's government] has treaty obligations to supply certain Middle East states with war materials ...It is not intended to hold up delivery such items, which form part previous orders. Any orders from Palestine or Arab countries will be scrutinized with great care before decision is taken on them.⁶⁴

Detta var endast ett exempel på insatser som dessa frivilliga inom Machal utförde, och som var så pass betydelsefulla att de på många sätt troligtvis var avgörande för utgången av kriget. Utan denna luftbro som de frivilliga lyckades genomföra, hade Israels situation i början av kriget, förmodligen sett helt annorlunda ut och utgången av kriget hade möjligtvis tagit en annan vändning.

Senare, ju längre kriget pågick, desto mindre betydelse fick Machal för krigets utgång. Det var främst, inom flyget och flottan som Machal fick betydelse under hela krigsförloppet. Detta framgår både av det material som finns att tillgå i deras minnesskrift och genom de olika underorganisationer som finns runt om i världen. De finns t ex Machalorganisationer både i USA, Sydafrika, Frankrike och norra Europa med Storbritannien i spetsen.

---

63. Slonim, »The 1948 American Embargo on Arms to Palestine», *Political Science Quarterly* vol. 94, no. 3, 1979. s. 497.

64. Slonim, »The 1948 American Embargo on Arms to Palestine». s. 499.

2.1.4 Historiebruk

Hur kan man då se något mönster eller liknande som skulle kunna ge en vink om att här används något slags historiebruk eller inte?

Jag tycker mig se en tydlig koppling mellan de exempel som jag har gett här ovan, av flera olika sorters historiebruk. Bland annat tycker jag mig se att det finns inslag både av existentiellt historiebruk, men även inslag av både moraliskt och kanske även ideologiskt historiebruk i deras sätt att föra fram organisationen och deras manskaps roll i Israels självständighetskrig mellan 1948-49.

Med ett *existentiellt historiebruk*, menar jag då främst – och här vill jag återknyta till de källor som jag använde mig av i teori- och metodkapitlet under rubriken 1.3.4 och där Karlsson skriver i sin bok – att då det handlar om en minnesfunktion som normalt är »särskilt stark i ett samhälle med en levande historisk tradition, med starka symboliska drag och en livskraftig förmedling av denna tradition»⁶⁵, så kan man se ett starkt behov av att återknyta till sin historia och det som Machal i detta fall utträttade. Vidare skriver Karlsson att:

Det existensiella bruket av historia är därför inte sällan väl utvecklat i samhällen som genomgår en dramatisk yttre förändring, såsom upprepade krigiska motsättningar [...].⁶⁶

Detta kan utan större problem sägas stämma in på staten Israels utsatta historia alltsedan statens grundande för snart 60 år sedan. Detta gör att behovet hos många individer och grupper att återupprepa olika avgörande historiska skeenden, blir ganska så påtagligt och uppenbart, vilket också lyser igenom i World Machals information om sin historiska uppgift.

När det gäller det *moraliska historiebruket* vill jag mena att det som Karlsson för fram i sin bok⁶⁷ och som sägs gälla detta specifika historiebruk, kan sägas gälla även i fallet med World Machal. Man kan utifrån ett scenario av risk för en nedtryckt eller bortglömd historia, återigen upptäcka och återuppväcka dessa minnen som riskerar att dö bort med den gamla generationen. Det blir en slags rehabilitering av ett bortglömt eller undertryckt minne.

Något utpräglat användande av något ideologiskt historiebruk eller icke-bruk

---

65. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59.

66. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59.

67. Karlsson, *Historia som vapen*. s. 59.

finner jag dock inte i det material som jag har gått igenom. Även om gränserna mellan olika historiebruk ibland kan vara både flytande och diffusa.

2.2 De svenska machalniks

Den övervägande delen av *Machalniks* var från andra delar av världen än Skandinavien. Av de drygt 3 500 frivilliga från hela världen som kom att bistå Israel i samband med självständighetskriget, kom det färre än 100 stycken från Skandinavien. Av de skandinaviska länderna var det Finland och Danmark som gav det största bidraget om man ser till manskap. Enligt uppgifter från bland annat den finska avdelningen av *Jewish Agency* räknar man t ex med att det finska bidraget på 29 volontärer var det största nationella bidraget - om man ser utifrån landets judiska befolkning - och detta gäller inte bara i förhållande till de insatser med frivilliga som de övriga nordiska länderna ställde upp med, utan även globalt sett.⁶⁸ Men som jag har klargjort tidigare i uppsatsen (under rubriken *Material*) kommer jag att i denna undersökning att fokusera mig på de svenska frivilliga under det israeliska självständighetskriget och deras historia. Men här finns otvivelaktigt ett rikt och spännande material att gräva ur inför en eventuell framtida magisteruppsats eller avhandling.

När det gäller de svenska volontärerna inom Machal, ser deras individuella historia lite olika ut. En del av dem som hade Sverige som sin primära utgångspunkt efter andra världskrigets slut och som sedermera anslöt sig till Machal när de kom till Israel, var redan tidigare svenska medborgare och sedan länge bosatta här, medan andra var antingen överlevande från förintelsen eller flyktingar som kom till Sverige redan innan eller under andra världskriget. Under mina intervjuer har jag träffa människor från dessa olika kategorierna och det är deras historia som jag vill få återberättad i och genom denna uppsats.

De personer som jag inför denna uppsats har fått intervjuas och vars berättelser jag har haft förmånen av att få ta del av, är fyra stycken som alla har haft både liknande och särskiljande bakgrunder och upplevelser. Två av de intervjuade som jag

---

68. Siegel, »The Jews of Finland. A short, convoluted history», *The Jerusalem Post* 2007-03-12.

tar med i denna uppsats, har önskat att få vara anonyma⁶⁹ och det önskemålet har jag respekterat och kommer att således endast referera till dessa personer utifrån deras initialer.⁷⁰

De andra två informanterna som jag har intervjuat, har däremot inte haft några invändningar när det gäller att få sina namn publicerade i uppsatsen och kommer följaktligen fortsättningsvis i uppsatsen att refereras till med sina fullständiga namn.

2.3 Berättelserna

Jag kommer nedan att presentera de intervjuade Machalniks levnadsberättelser var för sig. En jämförande del kommer emellertid att finnas i slutet av varje tematisk genomgång, där jag kommer att jämföra de olika deltagarnas erfarenheter, motiv, upplevelser och tillbakablickar.

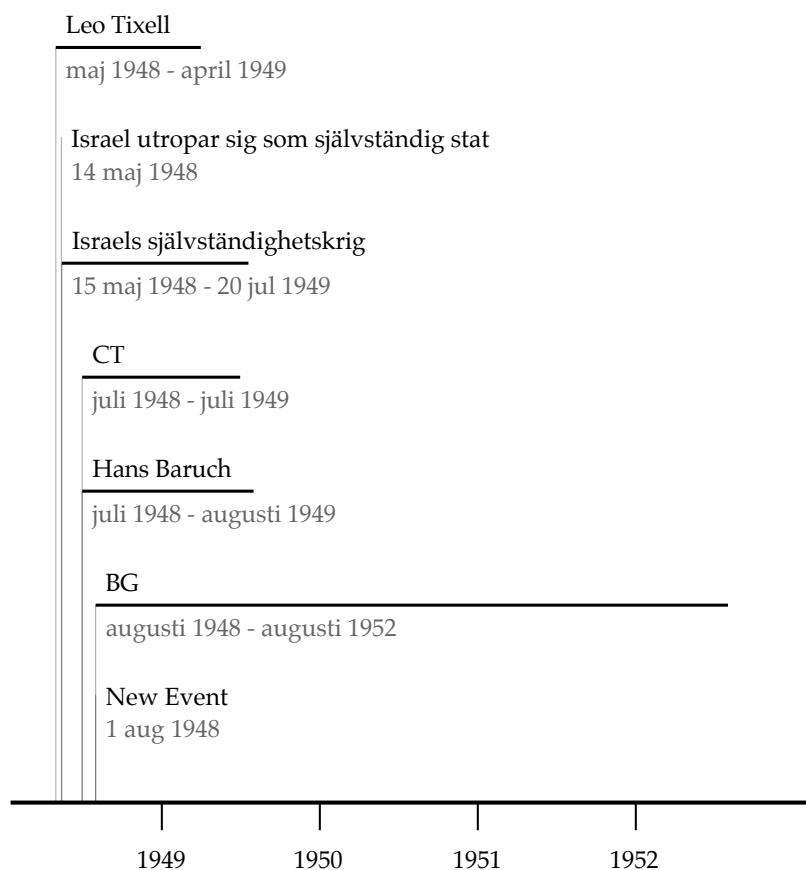
2.3.1 De olika bakgrunderna

När det gäller de personer som fortsättningsvis igenom uppsatsen kommer att få sina berättelser i någon mån berättade och mestadels jämförda, har på många sätt liknande bakgrunder. Detta samtidigt som deras uppväxt och historia förvisso skiljer sig åt ganska så mycket på vissa punkter. En starkt förenklad tidslinje som visar under vilken tid var och en av de intervjuade var involverade i Machal och Israels självständighetskrig, finns att beskåda här nedan i figur 7.

---

69. Den främsta, men inte enda anledningen till att flera ville vara anonyma, var till hänsyn till sina familjers (inkluderande deras barn och barnbarn) säkerhet. Det finns i Sverige idag ett reellt hot från islamistiska extremister och andra grupperingar som man inte kan bortse från eller ignorera. Dessa personer och grupper skulle kunna tänkas få för sig att hämnas eller begå brott mot dessa machalniks och deras familjer. Utifrån detta scenario är det förstäligt att vissa har valt att förbli anonyma i denna uppsatsen.

70. För en diskussion om de källkritiska problem som kan uppstå i samband med anonyma informanter, se mer under punkt »1.3.2 Källkritik».

Figur 7: Tidslinje över de fyra svenska machalniks vistelse i Israel

Den första som jag fått möjligheten och förmånen att få intervjua är *Leo Tixell*.⁷¹ Leo som numera tillsammans med sin fru bor i Helsingborg, växte delvis upp i Hamburg, i Weimarrepublikens Tyskland, där han föddes 1930. Hans föräldrar hade flyttat dit från Köpenhamn redan i slutet av 1920-talet efter att Leos föräldrar hade gift sig. Där hade man hjälp i hemmet av en tysk barnflicka fram tills dess att Nürnberglagarna 1935 förbjöd judarna att ha tyskar som anställda. I samband med efterdyningarna till *Kristallnatten* 1938, kände sig familjen tvingade att lämna Tyskland. Tack vare att Leos pappa hade svenskt pass och medborgarskap sedan ti-

71. Tixell, Leo, 2007-04-23.

digare, fick hela familjen svenska pass och medborgarskap och kunde därmed komma till Sverige. Väl i Sverige slog familjen sig ner i Malmö.

Den andra personen som jag fått förmånen att intervjua är BG⁷². Han har av olika anledningar valt att vara anonym i uppsatsen och därmed inte framträda med sitt fullständiga namn, utan enbart initialerna BG. Han är född 1928 och växte upp i Rumänien, i gränstrakterna till Ungern. Redan som liten fick han på nära håll känna av omgivningens antisemitiska stämningar gentemot den judiska befolkningen i området.⁷³

I samband med andra världskriget blev både han och hans familj deporterade till olika koncentrationsläger. Han kom till Monowice⁷⁴ – även kallat *Auschwitz III* eller *Buna* – i det av Nazityskland ockuperade Polen. I samband med de ryska truppernas avancemang i krigets slutfas och att de allierade bombade sönder fabriken där fångarna tvingades arbeta, flyttades flera av lägrets fångar – däribland BG – till koncentrationslägret *Dora-Mittelbau* utanför Nordhausen. Där tvingades han bl a att arbeta i lägrets underjordiska raketfabrik med tillverkning av V2-raketer.⁷⁵

I början av 1945 började tyskarna evakuera fångarna till koncentrationslägret *Bergen-Belsen*. Efter drygt två månader där, kom så äntligen dagen – 15 april 1945 – då lägret befriades av brittiska trupper.⁷⁶ Efter några månaders vänta, så kom slutligen BG till Sverige den 15 juli 1945 i samband med en sjukvårdstransport som ordnades av Bernadottes *Vita bussar*.

Under kriget hade i stort sett hela BGs släkt utplånats. Endast två kusiner av femtio hade överlevt och i hans närmaste familj var det endast BG och två bröder som hade överlevt förintelsen.

Den tredje i ordningen som har en personlig historia att berätta, är *Hans Baruch*.⁷⁷ Han är född och uppväxt i Berlin och kom som tioåring 1939 till Uppsala

---

72. BG, »Intervju med machalnik BG», 2007-04-21.

73. BG, 2007-04-21.

74. Kan även stavas Monowitz och var från början främst ett arbetsläger där man tvingades att arbeta i IG Farbens Bunafabrik. Lägret kom senare under kriget att omvandlade till koncentrationsläger.

75. BG, »Telefonintervju med machalnik (BG)», 2007-10-28. I anslutning till lägret tillverkades merparten av de V2-raketerna som tyskarna i krigets slutskede satte in mot bl a London. Man räknar med att över 20 000 slavarbetare dog i samband med detta arbete. Paul Grigorieff, *The Mittelwerk/Mittelbau/Camp Dora Mittelbau GmbH - Mittelbau KZ*, <<http://www.v2rocket.com/start/chapters/mittel.html>>; *The Mittelbau- Dora Concentration Camp Memorial*, <http://www.dora.de/media/en/en_ct_ges_hist4.html>.

76. Bauer, Yehuda, *A history of the Holocaust*, Rev. ed edn., New York, 2001. s. 359.

i samband med den evakueringen av judiska barn som man lyckades ordna från det allmer antisemitiska Tyskland.⁷⁸ Via en bekant till Hans föräldrar som i sin tur kände en familj i Sverige, kunde Hans komma till Sverige.⁷⁹

Väl i Sverige blev han av Hugo Valentin⁸⁰ välkomnad in i familjen och växte sedan upp och gick i skola i Uppsala.

Den fjärde i raden som jag intervjuade att var ännu en som av olika anledningar vill förbli anonym. Han kommer fortsättningsvis att benämnas med initialerna CT i uppsatsen.⁸¹

Han föddes 1925 i Hamburg, där han även växte upp under sina första år. Hans far kom till Hamburg i början av 1900-talet, men var ursprungligen från Österrike-Ungern, närmare bestämt från det som efter första världskriget skulle bli Tjeckoslovakien.

Efter kristallnatten i november 1938, lyckades hans föräldrar skicka CT till Stockholm där de hade släktingar. Hans föräldrarna fick dock inget visum till Sverige och efter mycket om och men hamnade de tillslut i Shanghai. Inte förrän något år eller två efter krigsslutet, lyckades de komma sig till Stockholm.

CT som var 13 år när han kom till Sverige, gick sedan ett par år i skolan i Stockholm. Därefter gick han vidare till yrkesskolan och blev så småningom plåtslagare och jobbade med det under några år. Senare fick han möjlighet att börja på STI⁸², kallades för »EPA-ingenjörer» då det på den tiden var ovanligt med civilingenjörer. Han hann med ett par terminer på STI, innan han 1948 fick tankarna på andra saker i samband med händelseutvecklingen i Mellanöstern.

---

77. Baruch, Hans, »Intervju med machalnik», 2007-04-25.

78. En mer utförlig beskrivning på denna barntransport kan läsas i Lomfors avhandling Lomfors, Ingrid, *Förlorad barndom - återvunnet liv. De judiska flyktingbarnen från Nazityskland*, Göteborg, 1996.

79. Sverige godtog bara att ta emot barn som hade sin försörjning säkrad, vilket Hans nu fick genom familjen Valentin.

80. Hugo Valentin var under flera år redaktör för den månatligen utkommande tidskriften *Judisk Tidsskrift* och var starkt pro-sionistisk. Likaså var han både före och efter andra världskriget verksam vid Uppsala universitet, från 1948 som professor i historia. Nationalencyklopedin, *Judisk tidskrift*, 2000, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217726>; Nationalencyklopedin, *Valentin*, *Hugo*, 2000, <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=338217>.

81. CT, »Intervju med anonym machalnik», 2007-04-25.

82. Stockholms Tekniska Institut som hade bildats redan 1924 för att minska den då akuta bristen på praktiskt inriktade ingenjörer. Många av dessa ingenjörer kallades allmänt i folkmun för »EPA-ingenjörer».

Analys

Av denna jämförelse av deras olika bakgrunder, kan man se att alla på ett eller annat sätt kom till Sverige för att bli räddade undan den kommande förintelsen av Europas judar, förutom BG som lyckades överleva nazisternas utrotningspolitik i Europa och kom till Sverige först efter kriget.

De är alla i viss mån i ungefär samma ålder. Åldersspannet för de tre som lyckades ta sig hit till Sverige innan krigsutbrottet 1939, var mellan åtta till tretton år gamla. BG var 17 år gammal när han kom med de vita bussarna till Helsingborg 1945. Det är tydligt att de har en historiemedvetenhet om vad som hade hänt innan kriget och vad som riskerade att hända inom en snar framtid. Jag tror att dessa personer som personligen hade råkat ut för Hitlers politik mot judarna i Europa, kunde identifiera sig med det som hade skett. Detta kanske i motsats till andra svenskar som inte direkt hade blivit drabbade av kriget.

2.3.2 Beslutet

När det kommer till vilka de olika orsakerna var som sedermera ledde till att dessa ungdomar åkte iväg till ett krig uppemot fyrahundra mil bort och därmed gick ett minst osäkert öde till mötes, kan man även här se många likheter, men även några tänkvärda skillnader. Likheterna är framförallt att man ville förhindra ännu en förintelse och därigenom ge sitt stöd till den då nybildade judiska staten Israel.

Några år efter andra världskrigets slut, började Leo umgås en hel del med ungdomar som var med i en förening som hade bildades av överlevande som kom till Malmö efter kriget 1945. Dit kom det framåt hösten 1947 även en israel som fick betydelse för flera av ungdomarnas framtidsval.

På min fråga hur kom det sig att han sedermera anslöt sig till Machal, svarade Leo att det var av flera olika orsaker:

Kommer inte ihåg tankarna och känslorna egentligen. Hösten 1947, efter beslutet i FN om delning av mandatet, dök det upp en israel, som var drygt 2-3 äldre än jag [Leo var vid det här tillfället 17 år gammal och skulle först efter årsskiftet fylla 18]. Han kom till Malmö för att börja jobba på Kockums varv, skulle bli skeppsbyggare. [...] Han fick tydligen som uppdrag hemifrån att värva frivilliga. Striderna hade redan börjat, med arabiska överfall på judiska bosättningar, transporter, bussar och vägar osv. Han kom till klubblokalen och vi

träffades och pratade och jag blev intresserad, På den vägen var det. Min bästa vän i Malmö blev också intresserad.⁸³

De var totalt tre stycken – stationerade i Köpenhamn, Malmö och Stockholm – som var utsända av Haganah och som rekryterade folk till Israel. En av dem, Moshe Finkel, blev senare chef för hela fysikträningen i Israels armé och steg i graderna för att slutligen nå en överstes rang.⁸⁴

På våren i februari 1948, ordnande Haganah, genom de här tre killarna, ett träningsläger på Värmdö utanför Stockholm där de samlade ihop ett antal svenskar, en stor grupp danskar, en stor grupp finnar och några norrmän. Totalt omkring 40 personer. Det var ett träningsläger med löpning och att lära sig att slåss med käppar. Även orienteringsövningar ingick i träningen.⁸⁵

De frågade vilka som vill anmäla sig och resa till Israel. Jag var 18 då, hade slutat gymnasiet med synnerligen usla betyg. [...] Mina föräldrar var oerhört mycket emot det, då de visste vad krig var, det visste inte jag. [...] Motivet var dels ett tillfälle att komma hemifrån, men dels också ett tillfälle att hjälpa till. Samtalen och träningslägret var påverkande faktorer. Inte så mycket revanschlystnad över vad som hade hänt [i Europa] utan för att hjälpa till med vad som skulle hända. En tanke fanns säkert också att förhindra att det som hade hänt i Europa, skulle hända igen.⁸⁶

För BG var det lite annorlunda. Efter att han hade kommit till Sverige, fick han av en tillfällighet tag i Theodore Herzls bok »Der Judenstaat» på tyska. »När jag läste den, blev jag mycket fascinerad av det som stod i boken och höll med om varenda del. Hade det funnits en judisk stat redan på 1930-talet, hade förintelsen kanske kunnat förhindrats.», berättade BG.⁸⁷

Senare på hösten 1947 röstades det i FN igenom en rekommendation om att det av britterna styrda Palestinamandatet, skulle delas.⁸⁸

I samband med detta läste BG i de svenska tidningarna rapporter om att SS-

---

83. Tixell, Leo, 2007-04-23.

84. Pundik, *Det er ikke nok at overleve : erindringer*. s. 145-146.

85. Espersen, *Israels selvstændighedskrig*. s. 47f; Tixell, Leo, 2007-04-23.

86. Tixell, Leo, 2007-04-23.

87. BG, 2007-04-21.

88. Öhberg, Patrik, *Israels uppkomst och historia : från biblisk till modern tid*, [Ny utg.] edn., Stockholm, 2006. s. 35.

män hade anslutit sig till arabsidan och deras arméer, vilket gjorde honom mycket upprörd. Han frågade mig om »de [nazisterna] inte hade inte dödat tillräckligt?». ⁸⁹

Det var omständigheterna som direkt påverkade mig och det var det som senare ledde till att han beslöt att han måste göra någon sorts insats. Den första motivationen jag fick att Israel måste bildas för att hade Israel funnits under andra världskriget hade förintelsen aldrig ägt rum. Judarna hade ingenstans att ta vägen. [...] Detta gjorde att jag beslöt sig för att försöka åka till Israel och hjälpa till med att försvara den kommande judiska staten. ⁹⁰

Detta ledde i sin tur till att han kontaktade ett sionistiskt kontor som då fanns beläget på Valhallavägen i Stockholm och frågade dem om de behövde några frivilliga eller annan hjälp. Då de hade stort behov av frivilliga, gick BG upp till deras kontor och lämnade in en ansökan. Han fick där beskedet att de höll på att ordna en transport och att de skulle höra av sig till honom inom två till tre veckor och att han under tiden skulle göra sig beredd på att åka vidare till Israel. Men det drog ut på tiden och först i augusti 1948, drygt tre månader efter Israels självständighet hade utropats och kriget redan hade börjat, fick han besked om att han nu skulle få åka ner till Israel. ⁹¹

Under tiden som han väntade på besked om resan till Israel, passade han och några andra på att förbereda sig inför resan. Då han redan under sin uppväxt i Rumänien, hade haft kontakt med *Betar*⁹² – som var en ungdomsrörelse som Zeev Jabotinsky hade grundat år 1923 och som BG blev medlem i redan vid 12-årsåldern – tog han när han kom till Stockholm, kontakt med de svenska representanterna som hade sitt kontor vid Jungfrugatan. Senare, inför resan till Israel, tränades han och några till som skulle till Israel, av en veteran från finska vinterkriget. ⁹³

---

89. Dessa uppgifter har även undersökts av den israeliske historikern Benny Morris, vars arbete citerades i en artikel i Jerusalem Post av Arieh O'Sullivan O'Sullivan, »Did foreign volunteers help Arab fighters in '48?», *The Jerusalem Post* 2005-05-17. s. 6. och som även återgavs i en av de amerikanska Israelveteranorganisationernas nyhetsbrev under våren 2005 »Did foreign volunteers help arab fighters in '48?», *American veterans of Israel. Volunteers in Israel's war of independence* Spring 2005. s. 12-13. Likaså finns det flera vittnesuppgifter, dock alla andrahandsuppgifter, som talade om tyskar, men även svenskar, som flög på arabsidan i kriget 1948-49 David Farer, *Foreigners Serving With Arab Armies in the 1948 War. Reactions to Arieh O'Sullivan's Jerusalem Post Article*, <<http://davidfarer.com/?page=0&id=56>>.

90. BG, 2007-04-21.

91. BG, 2007-04-21.

92. Man kan läsa mer om Zeev Jabotinsky och *Betar* på *Biography*, <http://www.jabotinsky.org/jabl_e.htm>. eller i den nästan tvåtusensidiga biografien Katz, Shmuel, *Lone wolf. A biography of Vladimir (Zeev) Jabotinsky*, New York, 1996.

93. BG, »Telefonintervju med machalnik BG», 2007-05-20.

För Hans Baruch kom beslutet mycket på grundval av vad som hade hänt med hans familj under andra världskriget, då alla hade blivit mördade av nazisterna.

Att jag bestämde mig för det, fanns många orsaker till. Dels min bakgrund, då mina föräldrar och släkt hade omkommit eller mördats under kriget. Uttrycket »aldrig mer», hade jag väl redan i mig, utan att uttrycka det verbalt, så fanns det där. Då bestämde jag mig för detta.⁹⁴

Han tog kontakt med den sionistiska federationen och fick då en kontakt i Uppsala dit han kunde gå för att anmäla sig för att åka till Israel. Först var det en intervju och sedan läkarundersökning. Det var först när han hade fått beskedet att han var antagen och kunde få åka till Israel, som han berättade om sina planer för de hemma hos Valentin. Det var blandade reaktioner. Hans fosterfar Hugo Valentin, som var en framstående sionist, blev väldigt glad och sa att »om jag hade varit yngre hade jag också åkt». ⁹⁵

CT var lite politiskt intresserad på den politiska vänsterkanten och såg kanske det hela som en möjlighet att få en socialistisk stat i detta området. Men framförallt var det naturligtvis att det skulle upprättas en judisk stat. En stat där spillrorna efter det senaste kriget kunde få komma.⁹⁶

På min fråga hur kom det sig att han började fundera på Israel och om det var på grund av kriget och förintelsen, svarade CT följande:

Såg en chans att när delningsplanen kom upp i FN att Israel skulle få en egen stat. Det hände man naturligtvis på [...] Jag har väl aldrig varit sionist på det viset att jag tänkt att åka till Israel eller så. Jag hade på den tiden [runt 1947-48] väldigt lite judiska kontakter. Släktingarna som jag inte hade så mycket kontakt med, tillhörde de gamla svenska judarna och var mycket assimilerade.⁹⁷

På min fråga om hur han kom i kontakt med Machal i Sverige, försöker han erinra sig hur det var.

Minns inte detaljerna, men jag sökte ensam och kände ingen i gruppen. [...] gick upp till den sionistiska federationen som det hette på den tiden och pratade med en kille som hette Tarschis. Det var han som tog hand emot och hand om det och hade kontakterna och skic-

---

94. Baruch, Hans, 2007-04-25.

95. Baruch, Hans, 2007-04-25.

96. CT, 2007-04-25.

97. CT, 2007-04-25.

kade de som sökte på läkarundersökning. [...] Så småningom resulterade detta i att det skulle gå att åka. Men jag kommer inte ihåg detaljerna.⁹⁸

Analys

Dessa fyra unga män var i samband med att det alltmer närmade sig ett krigsutbrott i Mellanöstern, mellan 17 till 23 år gamla, vilket dag får räknas som åldersklassen där man idag vanligtvis går antingen i gymnasieskolan eller har påbörjat en utbildning vid någon av landets högskolor.

Vad jag utläser här, är att dessa ungdomar delade en nöd om att det som hade hänt i Europa några år tidigare, inte skulle få tillåtas att upprepas igen, varken i Europa eller i Mellanöstern. Deras beslut må ha tagits på olika grunder och men man kan se en samstämmighet mellan deras beslut att åka till det som blev Israel och ge sitt stöd till att förhindra en ny förintelse.

Ingen av dem hade haft någon kontakt med någon av de andra tidigare. Några av dem, fick redan i Sverige träning innan avfärden till Israel. Exempel på detta är Leo Tixell som fick vara med och träna ute på Värmdö inför resan till Israel tillsammans med en större skandinavisk grupp, och BG som tränade innan med en grupp som ledd av en veteran från finska vinterkriget. Men varken Hans Baruch och CT hade fått någon träning alls innan avresan från Sverige.

En annan intressant jämförelse, är det att det verkar finnas en övervägande politisk övertygelse åt det socialistiska hållet bland dessa fyra svenska frivilliga. CT nämner explicit att han lutade åt vänstern vid den här tiden, men även Hans Baruch nämnde något åt detta hållet under vårt samtal. BG däremot hade redan sedan tidiga ungdomsår varit medlem i Betar, som var sionistrevisionisternas ungdomsrörelse. Denna rörelse får nog sägas vara en mer borgerlig rörelse med förankring i de västerländska demokratier, än något vurmande för några socialistiska idéer angående Israels framtida utveckling. På ett eller annat sätt identifierade man sig med den kommande och sedermera nybildade staten Israel och såg sig närmast tvungna att se till att förintelsen i Europa inte skulle återupprepas igen och denna gången i Mellanöstern.

Man kunde helt enkelt se till fakta, tolka sin historia och medvetet ta beslutet att åka till en osäker framtid drygt 400 mil bort.

---

98. CT, 2007-04-25.

2.3.3 Resan till Israel

Men hur gick då resan ner till Israel till? Även här skiljer det sig åt mellan de fyra veteranerna.

När det gällde resan till Israel och på frågan hur han och hans vänner tog sig dit, berättade Leo följande:

Efter lägret på Värmdö gick det en tid för förberedelser. Jag fick en lista på grejer och kläder som jag skulle ha med mig [...] sedan så småningom [kom] beskedet att den och den dagen åker du.⁹⁹

De som skulle resa vidare till Israel skulle i Leos fall samlas i Köpenhamn. Med i gruppen fanns bland andra två norska killar, en svensk tjej, plus tre eller fyra danskor. Tillsammans åkte de alla tåg till Paris. Inför resan hade de fått en adress som de skulle gå till, som sedan visade sig vara där Haganah hade sitt högkvarter i Paris. Därifrån blev de skickade till Marseille, där det fanns ett av de stora träningslägren – *Grande Arena* – som Haganah hade organiserat för frivilliga från hela Europa. I träningslägret var de i en vecka, sedan blev det transport med båt till Haifa. Resan som tog en vecka, skedde med ett passagerarfartyg som hette *Providence*, som tog över 1000 passagerare och man embarkerade i Marseille dagen innan självständighetsförklaring [som var den 14 maj 1948] och fick således fira självständigheten till sjöss, minns Leo Tixell.¹⁰⁰

Man var lite bekymrad över engelska flottan och om man bordades av engelska enheter, så skulle man inte framstå som illegala immigranter. Men det blev aldrig något problem med det där. När vi kom fram, blev vi mottagna av israeliska tjänstemän. En natt i Haifa på Tekniska högskolan [Technion]. Sedan skickades vi ner med bussar till Tel-Aviv, till ett arméläger alldeles i utkanten av Tel-Aviv. Där blev vi registrerade, inordnade och fick besked om vart vi skulle och [blev] inordnade i förband. Minns inte hur många dagar vi var kvar i Tel-Aviv. Men sedan skickades vi vidare till Netanya, där låg det förband som vi blev tilldelade. [Man] delades in både efter vilket/vilka språk man talade och vilka färdigheter eller erfarenheter man hade sedan tidigare.¹⁰¹

---

99. Tixell, Leo, 2007-04-23.

100. Tixell, Leo, 2007-04-23.

101. Tixell, Leo, 2007-04-23.

Alla åkte inte via Frankrike, utan det fanns även andra vägar som ledde till Israel. Från Bulltofta utanför Malmö, flög BG och flera andra vidare till Amsterdam.

– Det var faktiskt en god vän till mig [med på resan ner till Israel]. Vi hade varit tillsammans i ett koncentrationsläger. Vi åkte ner tillsammans och [med oss fanns] även några andra som jag kände. Jag har fortfarande några [av dem som jag än idag] som jag har kontakt med, berättar BG.¹⁰² Israel hade köpt en gammal holländsk passagerarbåt som tidigare hade trafikerat linjen mellan Holland och USA. Denna båt – som hade fått namnet *Negba*¹⁰³ – skulle nu användas att skeppa frivilliga och flyktingar vidare till Israel. Resan mellan Holland och Israel tog uppemot tio dagar. De kom fram till Haifa mitt i natten och fördes till en militärförläggning utanför staden. Sedan fick de åka vidare till ett uppsamlingsläger där man samlade ihop folk som skulle delas till de olika vapenslagen.¹⁰⁴

För Hans Baruch var det lite annorlunda. Han berättar att de samlades i Stockholm, i en grupp på sju stycken.

Vi hade ingen kontakt med de som hade träning ute på Värmdö. Sedan träffades som jag med en grupp vid centralen och åkte. Jag kände inte någon av de som skulle åka. De flesta var nog stockholmare, men en del kom nog från andra delar av landet. Har ingen klar bild var de kom ifrån. Åkte till Paris, där vi övernattade på ett hotell. Det här var organiserat. Sen samlades vi i Marseille i ett läger där vi var några dagar.¹⁰⁵

Hela den här gruppen hade främlingspass då de inte var svenska medborgare. De flesta hade kommit till Sverige mellan åren 1938-39 och på den tiden måste man ha varit i Sverige i tio år för att få svenskt medborgarskap.

Så vi reste på främlingspass. För att resa ut och in, måste man ha något tillstånd. Sverige hade förbundit sig att inte skicka frivilliga till Israel. Det vi fick uppge var lite olika. Jag skulle åka till Schweiz på kongress. Vi hamnade då i Marseille i några dagar, i ett uppsamlingsläger. Efter några dagar kördes vi till flygplatsen och där fanns ett gammalt skraltigt plan och med det flög vi till Haifa.¹⁰⁶

---

102. BG, 2007-04-21.

103. Samma namn som kibbutzen Negba där det hade tidigare under självständighetskriget hade varit ett tio dagars långt fältslag mellan de israeliska och de egyptiska styrkorna. Staten Israel, *About the War of Independence*, <http://www.knesset.gov.il/holidays/eng/independence_day_war.htm>.

104. BG, 2007-04-21.

105. Baruch, Hans, 2007-04-25.

106. Baruch, Hans, 2007-04-25.

För CT gick resan på samma sätt som för Hans Baruch. De åkte faktiskt med i samma grupp och lärde känna varandra på vägen ner till Israel och umgås fortfarande så här snart 60 år efter.

Har inget minne att jag träffade gänget innan vi i princip satt på tåget till Paris. En kusin till mig hade sparat mina gamla brev som jag hade skrivit till mina föräldrar. 8/7-48 kom vi till Paris, så vi kom iväg ganska sent, vilket framgick utav breven. Har inget datum om när vi kontaktade sionistiska federationen. Åkte tåg och övernattade i Paris en natt och dagen efter åkte vi er till Marseille. Då lärde jag känna de här killarna som åkte i den här gruppen. Vi var 6-7 stycken eller något sånt.¹⁰⁷

Det fanns som sagt var många olika träningsläger i Marseille. Det kom folk från hela Europa, från Tyskland, Ryssland, Polen. Även flyktingar samlades där. Problemet var väl, enligt CT, egentligen transportererna till Israel. En del gick med båt och en del gick med flyg.

Vi flög över i en DC3:a. Första gången jag flög. Mellanlandade i Athen, där det var het. Bannorna var belagda med stålplåt, ett provisoriskt flygfält. Slutdestinationen slutade i Lydda/Lod. Var den enda flygplatsen i Israel av det formatet att de kunde ta emot dessa flygplanen. Ankomsten till Israel måste ha varit i de första dagarna i aug-48. Vi var kvar, enligt ett brev, i Frankrike den 3/8-48 och där skrev jag att vi räknade med att åka inom några dagar.¹⁰⁸

Analys

Som man kan se, hade de olika sätt att ta sig ner till Israel. Leo med tåg och båt, BG med flyg och båt, medan Hans Baruch och CT tog sig dit med tåg och flyg. Det som riskerade att ställa till det för dem, var det faktum att två av de fyra som jag tagit med i denna undersökningen, saknade riktiga pass och åkte på främlingspass. Leo Tixell åkte på svenskt pass, likaså åkte BG på rumänskt pass, då han fortfarande räknades som rumänsk medborgare.

De svårigheter som dessa resor kunde innebära, finns även beskrivna i annan internationell självbiografisk litteratur som tar upp Machal och dess insatser i under kriget 1948-49.

När det gäller resan dit, så kan man se att trots att Hans Baruch och CT åkte

---

107. CT, 2007-04-25.

108. CT, 2007-04-25.

tillsammans, minns de olika när det gällde vart i Israel de landade med flygplanet från Frankrike. Kan man då lite på deras minne när det gäller det övriga som de berättat. Jag det tror jag. En liten detalj som till vilken flygplats de kom, när de kom till Israel mitt under ett brinnande krig för nästan 60 år sedan, påverkar inte deras fortsatta berättelse. Det kanske t o m stärker deras övriga berättelser, då det är ganska så osannolikt att man ska kunna komma ihåg varenda liten detalj mer än ett halvtsekel senare. Deras långtidsminne tror jag inte det är något större fel på när det gäller de stora detaljerna, men kanske när det gäller vissa små detaljer som här ovan.

2.3.4 Tiden i Israel

Enligt vad både Leo Tixell berättade för mig och vad som finns att läsa i Machals egen litteratur, gjorde man skillnad på dem som var frivilliga från den fria världen och de som kom som överlevande från lägern. De överlevande från lägern kallades för *Gachal*.¹⁰⁹ De övriga kom att ingå i Machal.¹¹⁰ Av de som kom tillsammans med oss med båten Providence, var det en stor, stor del som åkte direkt till Latrun och det var många som stupade där redan de första dagarna.¹¹¹

Jag kom ihåg två bröder som var överlevande [från förintelsen] och som kom från Polen från början. Vi skildes åt i Haifa och senare i dec eller i jan, träffade han en av dessa bröder, vilken berättade att de kom till Latrun och att hans bror stupade redan ett par dagar senare.¹¹²

Leo kom att ingå i Alexandronibrigaden som var en av de brigader som deltog i kampen om Latrun, men lyckligtvis för honom så deltog inte hans bataljon i dessa strider mot Arablegionen som betraktades som de transjordanska elittrupperna. Inte förrän nästan tjugo år senare, i samband med sexdagarsskriget 1967, föll Latrun.

---

109. Markovitzki & Porath, *Machal*. s. 39.

110. För att få en mer officiell definition om vilka som ansågs ingå i Machal, se längre fram i uppsatsen under rubriken 2.1 *Machals egen historieskrivning*.

111. Detta skildras väldigt ingående i filmen MGM Home Ent. (Europe) Ltd, »Cast a giant shadow», som baserar sig på en bok med samma titel Berkman, Ted, *Cast a Giant Shadow. The Story of Mickey Marcus Who Died to Save Jerusalem*, 1962-12.

112. Tixell, Leo, 2007-04-23.

[Den] 31:a bataljonen i Alexandronibrigaden blev praktiskt taget utplånad vid Latrun. Jag var vid 34:e bataljonen. Vi var förlagda vid Netanya och vid var ute på patrullering. Vi var en understödsbataljon till tre infanteribataljoner. Vi hade ett pansarbilskompani, som varken var pansar eller bil. Visst, bil var det i viss mån, men pansar var det inte. [...] I pansarbilskompaniet var den ena plutonen ett Machal och de andra var lite av varje. Vi jobbade som understöd åt infanteriet när de gick till anfall. En slags förlängd tross. Lastbilar med lite plåt på. Hade även Jeepar försedda med två maskingevär.¹¹³

Under sommaren 1948, flyttade man bataljonens bas ungefär 5 km österut från Netanya, vid korsningen mellan den dåvarande huvudvägen mellan Haifa och Tel-Aviv. Där i närheten hade britterna tidigare haft stora tältläger. Man övertog de gamla brittiska förläggningar och blev kvar där. men efter några månader ville dock Leo dock röra på sig och begärde förflyttning.

Sen strax efter nyåret 1948-49, flyttades jag över från armén till flygvapnet, då jag hade fått för mig att jag skulle bli flygare. Men sedan kom jag inte mycket längre. Blev sedan placerad vid ett flygfält söder om Rehovot. I trakterna runt Rishon-le-Zion och blev placerad i något slags markstridsförband som tillhörde flygvapnet. Hade som uppgift att försvara flygfältet med 20 mm automatkanoner. Då var det på sluttampen av kriget och det förväntades inte att det egyptiska flygvapnet skulle anfälla israeliska flygfält vid den tidpunkten. Målet vid denna perioden var att armén skulle försöka att utvidga söderut, mot Eilat. Det som hände i norr var mindre viktigt vid denna tidpunkten. Sedan i april (1949) fick jag mucka.¹¹⁴

Flygfältet Hatzor var där 101 divisionen låg placerad och där var Ezer Weizmann en av flygarna. »Vi åt i samma matsal, men piloterna hade sitt eget bord. Jag kommer ihåg att någon pekade ut Ezer Weizmann¹¹⁵, som var dåvarande presidentens brorson» minns Leo. »Annars flög de inte Spitfire, utan någon bastard på Messerschmitt 109¹¹⁶ med motorer som inte passade ihop med flygplanen. Det blev fel balans i flygplanet och en del omkom på grund av detta.»¹¹⁷

---

113. Tixell, Leo, 2007-04-23.

114. Tixell, Leo, 2007-04-23.

115. Ezer Weizmann blev sedermera flygvapenchef och under större delen av 1990-talet, Israels sjunde president.

116. Dessa tjeckoslovakiskbyggda Messerschmitt kallades för Avia-199 och byggdes av Aviafabriken som tillhörde Skodakoncernen.

117. Tixell, Leo, 2007-04-23. Mer om hur det israeliska flygvapnet fungerade och vilken roll de frivilliga inom Machal spelade, kan man läsa i böcker som Levett, Gordon, *Flying Under Two Flags. An Ex-Raf Pilot in Israel's War of Independence*, 1994-01; Nomis, Leo & Cull, Brian, *The Desert Hawks*, 1998-05; Weiss, Jeffrey & Weiss, Craig, *I am my brother's keeper : American volunteers in Israel's war for independence, 1947-1949*, Atglen, PA, 1998.

Ibland var det språkproblem inom de stridande förbanden i samband med självständighetskriget, drar sig Leo till minnes. Leos pluton bestod av en svensk, två till tre danskar, en norrman, några sydafrikanare, engelsmän, kanadensare. Brigadchefen var en kanadensare, Dunkelmann, drar han sig till minnes. Alla dessa räknades som »English speaking». Det fanns även några tyskar som tidigare hade tjänstgjort i brittiska armén under andra världskriget. Den 7:e brigaden i Galil, som var indelad i tre bataljoner, bestod enbart av Machalfolk, dvs frivilliga. Här var det det engelska språket gällde. Här var även brigadchefen från Machal, vilket inte annars alltid var fallet.

I det kompaniet som Leo var med i [3:e brigaden, den så kallade Alexandroni-brigaden], var det endast hans pluton som bestod av Machal. Detta ledde till att han och de andra i hans pluton, var tvungna att lära sig lite kommandoord och lite fraser på hebreiska. Leo kunde sedan tidigare förstå en del jiddisch, men hade svårt att tala det och det var ofta han gled över i tyska om och när han försökte tala jiddisch.

För BGs del, kom han så småningom till ett ställe som hette *Tel Litvinsky*¹¹⁸ som var en gammal brittisk militärförläggning. Väl där frågade en officer vad BG hade gjort tidigare.¹¹⁹

- Ja, jag har suttit i läger under kriget, svarade BG
- Vad gjorde du där? fortsatte officeren att fråga.
- Den sista arbetet jag hade var i en fabrik som tillverkade flygande bomber och även en raket som kallades för V-2, förklarade BG .
- Ja, då passar du i flygvapnet, sa officeren.

På så sätt hamnade BG som frivillig i *Shirut Avir*, det som sedermera skulle bli det israeliska flygvapnet.¹²⁰ Ganska så snart fick han, tillsammans med flera andra, sätta igång med att se till att de få flygplan som Israel förfogade över, var operationsdugliga. »Det var faktiskt en brokig samling av många frivilliga», minns BG så här i efterhand. Det var mest folk från USA, England, Sydafrika. Men det var faktiskt också rätt många svenska icke-judar som arbetade där på kontrakt. De var oftast

---

118. Se en mer utförlig beskrivning av lägret i Bercuson, David J., *The Secret Army*, New York, 1984. s. 99-101.

119. BG, 2007-04-21.

120. Det israeliska flygvapnet heter idag *Hel HaAvir* (på hebreiska *חיל האוויר*).

förre detta stridsflygare eller hade arbetat som transport- eller trafikflygare. På det viset kunde de så småningom bygga upp ett ganska så effektivt flygvapen.

BG var större delen av kriget stationerad vid Tel Nof utanför Tel-Aviv och som även kallades för Ekron. Det var den största flygplatsen i Israel och där var även falmskärmsjägarna förlagda.

Det var en fd brittisk flygbas och här plockade BG och de andra flygmekanikerna reservdelar från för att kunna göra underhåll för de flygplan de skulle använda. BG arbetade mest som flygmekaniker i Israel under kriget.

– Ja vi hade en mängd olika flygplanstyper, förklarar BG . Konstigt nog var det mest Messerschmitt som man byggde i Tjeckoslovakien. Flygplanen monterades ned, vingarna för sig och kroppen för sig, lastades sedan i dessa stora C46 transportflygplanen och det var många svenskar som var med och flög de här transporterna ner till Israel.

När det väl kom på tal om flygplan och piloter, erinrade sig BG följande:

Det lustiga var att det fanns engelska frivilliga, icke-judar, som flög Messerschmitt och tyska piloter åkte ner på arabsidan [och] de flög Spitfire. Det var precis omvänt [i förhållande till hur fallet var under andra världskriget].¹²¹

Så här i efterhand kan man konstatera att det var dessa piloter som slogs på Israels sida, som till stor del avgjorde kriget till Israels favör.

Just de här planen fick de upp i luften när det var som mest kritiskt för Israel. Den egyptiska armén var [då] inte mer än fyra till fem mil från Tel Aviv. De [israeliska flygplanen] kom upp i luften och lyckades skjuta sönder de avancerande egyptiska stridfordonen och de [egyptierna] blev då rädda [och] vände. Då fick de [Israel] en respit för att bygga upp ett bättre försvar. Hela tiden kom nya vapen och nya flygplan. [D]e första planen man fick upp i luften, räddade [helt enkelt] Israels svåra situation.¹²²

På frågan om han fick se kriget på nära håll, svarade BG att flygfältet där han arbetade, bombades några gånger. Ungefär en gång i månaden fick han göra vaktjänstgöring och fick då i uppdrag att bevaka flygplatsen.¹²³

---

121. BG, 2007-04-21.

122. BG, 2007-04-21.

123. BG, 2007-04-21.

För Hans Baruchs del samlades man först i ett läger under några dagar i Haifa, sedan åkte hans grupp vidare med bepansrad buss med vakter. De var på väg till Jerusalem, som i princip var en omringad stad. De tog sig fram på den några månader tidigare byggda »Burma Road», som hade hjälpt att bryta belägringen av Jerusalem tidigare under sommaren 1948. Där placerades de i hus som låg inom skotthåll från fienden och där fick de sin militära utbildning.

[Vi hade begränsat med] utbildning, ont om vapen. Rangordningen var obefintlig, inga riktiga officerare. Mer partisan än en vanlig armé. Vi tillhörde ju inte eliten. Efter 10 dagar så placerades vi på Har Zion, ganska nära [västra] muren. Skulle bevaka området. Vi såg de [trans-]jordanska soldaterna ledda av Glubb Pacha.¹²⁴

På frågan om han visste vad brigaden hette som han ingick i, svarade Hans att han inte hade »någon som helst begrepp om vad vi ingick eller inte ingick i. Vi ingick i Machal och hade våra uppgifter. Jag var drygt 18 år och vad brydde jag hur det var uppdelat hit och dit. Jag frågade inte efter vart ska vi etc.»¹²⁵

På tal om vapen, så berättade Hans en intressant detalj i samband med de vapnen som kom insmugglade kom från öststaterna.

Vi hade en kulspruta och när man tog ut eldröret ur den kulsprutan, så var det den tyska örnen med hakkorset. Den kom alltså från Skodaverken i Tjeckoslovakien. [...] Det var så snopet när man tog fram den [eldröret].¹²⁶

På frågan om hur han upplevde striderna och om han rädd någon gång, förklarade Hans att:

Nej, det var jag inte. Man skulle passa sig rätt så ordentligt från »snipers». Annars fanns inte dessa tankar i huvudet på en 18-åring. [...] Jag fick faktiskt gulsot och låg på sjukhus ett tag. Annars klarade sig hela gruppen oskadda.¹²⁷

När jag frågade CT, som hade rest tillsammans med Hans Baruch hela vägen ner till Israel, om de delas in som grupp efter erfarenhet och kunskaper, svarade han enligt följande:

---

124. Baruch, Hans, 2007-04-25.

125. Baruch, Hans, 2007-04-25.

126. Baruch, Hans, 2007-04-25.

127. Baruch, Hans, 2007-04-25.

– Nej, vi var ihop hela den här gruppen. [...] Sen kommer jag inte ihåg hur länge vi var där. Sedan flyttades vi, fortfarande denna gruppen, till Jerusalem. Detta var ju en stad som tidigare varit under belägring.[...] Då åkte vi på Burma Road. Den här vägen förbi Latrun och en del andra platser som var svåra att passera. Mycket branta backar och hade ingen vägbeläggning, mer flygplansplattor. Tror att det var gamla gråa Egged-bussar som vi åkte med.¹²⁸

Sedan hamnade CT och hans resekamrater på ett ställe som var en nybyggd bosättning söder om Jerusalem. Där fick de, vad CT kan minnas, en synnerligen primitiv utbildning. Striden om Jerusalem var i princip över och de skulle enbart hålla ställningarna. Stadens indelning var redan gjord. Hela uppdelningen var färdigt och klart.

Sedan förflyttades vi till Sionsberget och där var vi åtskilliga veckor. Ett stenkast från Sionsporten och västra muren. Jag skildes sedan från den här gruppen på Sionsberget och fick utbildning som krypskytt¹²⁹ och skarpskytt. Fick ett annat gevär ett engelskt Mark II med kikarsikte. Jag skildes från gruppen på det viset, men var fortfarande i samma regemente ...¹³⁰

I samband med att han berättade om sin tid i Jerusalem, passade han på att berättade en intressant anekdot som hängde ihop med hur man kunde ta sig till och från Sionsberget (Har Zion).

Som sagt man hade erövat Sionsberget tidigare och vi hade avlöst en trupp där. Smög sig upp dit nattetid från Yemin Moshe, som är en gammal kvarn. Har du talas om hur man försörjde Sionsberget? Jo det gick en linabana över dalen till ett hus som de kallade för Beth HaDoctor, doktors hus. Där hade man tagit upp ett hål i taket och där fäst en linbana, en lina som gick tvärs över dalen. Det var en bra bit, längden kan jag tippa ha varit 150-200 m eller mer. Det som var det fiffiga var att man sänkte ner den där i dalen på marken på dagarna, så araberna kunde aldrig se den. Det var först efter mörkrets inbrott som man vevade upp den bärande vajern. Sedan hade man en korg, i princip en plåtlåda som jag skulle gissa var inte stort mer än 60 centimeter på bredden och 2 meter lång. Där skickade man nattetid över proviant och annat och sårade på vägen tillbaka. Storleken måste ha varit ungefär dessa mått. Det fiffiga var att araberna aldrig kunde komma underfund över hur man försörjde Sionsberget.¹³¹

---

128. CT, 2007-04-25.

129. På hebreiska צלף (salaf).

130. CT, 2007-04-25.

131. CT, 2007-04-25.

På min fråga om han aldrig var rädd att bli träffad, fick honom att berättade följande episod:

En gång åkte jag faktiskt på de. Man tänkte inte på det. Men en gång var det nära ögat. Vi var stationerade i Talpiot. Då var de andra killarna med också, men vi bodde för oss själva i en trevlig villa. Vi smög runt rätt mycket runt Ramat Rachel, på vägen mot Bethlehem. Den gick inte att använda. Bakom den hade man grävt ner en löpgrav mellan Talpiot och Rama Rachel. Vägarna gick inte att använda helt enkelt. Vi låg där ofta och kikade runt. Jag var ensam en gång och hade tydligen varit lite oförsiktig och då kom det en skur.¹³²

Analys

Som man kan se från de olika samtalen som jag har haft med dessa svenska machalniks, så tjänstgjorde de oftast inte där striderna var som värst. Det kan förmodligen dels bero på att de värsta striderna var över, dels att de inte var placerade i de områdena där de häftigaste striderna pågick. En annan aspekt som är värd att beakta, är ju det faktum att ingen av dessa svenska frivilliga hade någon egentlig utbildning som lämpade sig i strid eller i krig. Deras uppgift var i mångt och mycket att se till att de kunde hålla ställningarna där de var och på så sätt frigöra andra stridande förband på andra håll i landet, där det behövdes folk med erfarenhet och utbildning.

Det skulle ha varit enkelt för dem att ge en mer »ärorik»¹³³ version av sin tid i Machal och det israeliska självständighetskriget, men det gjorde de inte någon av dem. Att de inte har försökt att överdriva sin roll eller den betydelse som de spelade under kriget, visar att de har både ett gott historiemedvetande i betydelsen av att deras minnesbild verkar vara intakt årens gång. Likaså kan detta visa på att det inte finns något som skulle säga att man med automatik skulle försöka försköna eller förändra bilden av vad man har varit med om.

---

132. CT, 2007-04-25.

133. Nu menar jag inte på något sätt att deras insatser inte skulle ha varit »ärorika», utan jag menar enbart att det skulle varit enkelt för dem att förvanska historien, men det kan jag inte se några tecken på att de har gjort och inte heller några anledningar varför de skulle ha försökt att göra det.

2.3.5 Hemresan

Under våren 1949 - då Leo slutligen var placerad vid flygvapnet – kom diskussioner om vapenstillestånd. Folk började muckar runt omkring. Leo hade ingenting som han ville fortsätta att göra i Israel. Han hade inte hunnit lära sig något yrke och med ett avbrutet gymnasium, kommer man inte så långt. Leos demobilisering gick dock smidigt och i april 1949 åkte han hem. Han fick en del pengar i samband med att han muckade och även biljetterna till hemresan betalda. Han och några andra flögs först i ett gammalt bombplan till Malta för mellanlanding och tankning. Sedan gick färden vidare till Zürich (SAS till Köpenhamn).¹³⁴

För BG blev det så att han stannade kvar i Israel efter kriget.

– Jag var anställd som militär under mina första ett och ett halvt år i Israel. Om jag sedan skulle vara kvar, skulle jag få jobba som civilanställd. Då jag inte hade något speciellt för mig och trivdes bra i flygvapnet, jag blev kvar ytterligare två och ett halvt år. Bodde i Israel under åren 1948-1952. I augusti 1952 fick jag biljetter av min bror och fick samtidigt tillstånd att återvända till Sverige.¹³⁵

När BG kom tillbaka till Sverige, hamnade han först i Sundbyberg och fick där ett deltidsarbete vid ett tidningsbruk. Detta blev en inkörsport till hans arbete inom flyget i Sverige.

Eftersom jag träffat svenskar därnere, så fick jag möjlighet att arbeta med dem väl tillbaka i Sverige. Så småningom blev en tjänst ledig och jag fick fast arbete. Fortsatte senare till Linjeflyg och fick även en utlandstjänst hos SAS i Hamburg.¹³⁶

Hans Baruch minns att de i slutet av kriget inte längre behövdes i armén och att när det gällde hemresan så:

Vi hade vissa problem att komma tillbaka till Sverige. Vi hade ju främlingspass och vi hade ju inte helt sanningsenligt talat vart vi skulle resa, så de svenska myndigheterna satte sig lite på tvären här.¹³⁷

---

134. Tixell, Leo, 2007-04-23.

135. Då BG inte var svensk medborgare, utan istället hade rumänskt och israeliskt pass, fick han söka om tillstånd att återvända till Sverige och få arbetstillstånd. Han blev sedermera svensk medborgare 1957. Var rumänsk medborgare innan han kom till Sverige och blev israelisk medborgare direkt när han i samband med självständighetskriget kom till Israel 1948.

136. BG, 2007-04-21.

137. Baruch, Hans, 2007-04-25.

För CT del så fick han svenskt medborgarskap redan när han var i Israel. För han hade sökt innanavresan till Israel och det löpte väl bara på. Han kom till Sverige 1938 och kunde söka i början av 1948 och fick då medborgarskap i början av 1949. De andra stod där med sina främlingspass. Men Hans Baruch fick hjälp av Hugo Valentin som hade kontakter och som lyckades fixade det här. Efter hemkomsten hjälpte Hans till att få hem de andra som ville hem.

CTs vistelse i Israel varade i drygt ett år.

Det var så att, jag är inte alldeles säker, [men] innan jag åkte [till Israel], hade jag ansökt om svenskt medborgarskap, jag hade ju främlingspass. Då var tiden tio år innan man fick svenskt medborgarskap. Jag åkte [till Israel] på främlingspasset. Det tog de av oss och det användes i många sammanhang, som man gjorde med alla pass.

Analys

Här kan man se att när striderna var över, den akuta risken för landet var över och de inte längre behövdes i armén, så beslöt de flesta, tre av fyra, att de ville åka hem och antingen påbörja eller slutföra redan påbörjade utbildningar. Det var endast BG som stannade kvar lite längre i Israel. Han var, om jag förstått saken rätt, den enda av dessa fyra som även blev israelisk medborgare. Han återvände dock till Sverige igen 1952 på grund av ischias som han hade drabbats av under sin tid i Israel.

Dilemmat som främlingspassen försakade en del av deltagarna vid hemresan, kan ge en bild av hur utsatta många människor i efterkrigstidens Europa. Ett Europa där det vimlade av alla möjliga slags flyktingar. De problem som uppstod i samband med främlingspassen, finns även omnämnda i ett brev¹³⁸ som skickades från mosaiska församlingen i Stockholm till Herbert Pundik, som var den som stod som kontaktperson för de skandinaviska machalniks i Israel.

2.3.6 Återblick

På min fråga om hur Leo idag, så här snart 60 år efter att händelserna utspelade sig, ser på sin tid i Israel och på sina insatser som frivillig i Machal, svarade han följande:

---

138. Brev finns som en bilaga i slutet av uppsatsen, under rubriken 5 bilagor, brev 2.

För mig, jag är glad att jag var där. Jag ångrar definitivt ingenting. Utan jag följde den kallelsen som gick ut till folk att åka dit och. Fenton skriver någonstans i sin bok¹³⁹ »I filled the numbers» och det är precis min inställning. Hade absolut ingen hjälteroll, men jag fyllde en funktion än då. Fyllde rullorna. [...] Meningsfullt var det i och med att vi behövdes så många som möjligt. De som hade krigserfarenhet eller yrkeserfarenhet som kunde användas direkt, behövdes ännu mer. Men det behövdes folk helt enkelt till att fylla rullorna.¹⁴⁰

På frågan varför han inte stannade kvar i landet och om tanken någonsin föll honom in om att eventuellt stanna kvar i landet efter kriget, svarade han

Nej, sån sionist var jag inte. Vill inte beteckna mig om en sionist. I mina ögon, definitionen på en sionist en som säger till en annan att skicka en tredje till Israel. Det är i mina ögon en sionist, och det vill jag inte vara. När det fanns anledning då det behövdes någon, folk som åkte dit, gjorde jag det. Låt vara av olika anledningar. Sen när det inte behövdes längre, hade jag ingen lust att stanna där. Jag började se lite grann av den religiösa tyranniet som härskade där och om inte någonting annat, så fick det mig att svalna, kallna.¹⁴¹

På frågan om han, så här lång tid efteråt, fortfarande känner sig som en machalnik och om han alltjämt känner stolthet över det som han fick vara delaktig i, svarade Leo helt sonika :

Det gör jag, det gör jag. Det har en plats här uppe i mitt medvetande, som det alltid haft och som det aldrig kommer att lämna. Jag känner någonting för det. Jag betraktar mig som en machalveteran och det märket som vi fick, knappen, har jag på mig med mycket stor glädje när jag har kavaj.¹⁴²

– Hur känner du att de israeliska myndigheterna har, är de tacksam nu i efterhand?
– Jag begär ingen tacksamhet, men man kunde gott ha fått lite mer erkännande än vad man har fått. De har ingenting att tacka mig för. Men som sagt de kunde gott ha känt till lite mer om Machal och någon gång haft något uppskattningens ord, men redan där nere, den gången, så blev man tillfrågad, varför är ni här egentli-

---

139. Boken som Leo Tixell refererar till, skrevs av en machalnik vid namn Jason Fenton och är en bok nästan i storleken av dubbelt tegelstensformat. Jag har inte haft möjligheten att läsa den, men har haft förmånen att bläddra igenom ett exemplar i samband med min intervju hemma hos Leo Tixell i Helsingborg. En del av informationen som finns i boken, har Fenton sedermera lagt ut på sin hemsida Jason Fenton, *Machal - Volunteers in Israel's War of Independence*..

140. Tixell, Leo, 2007-04-23.

141. Tixell, Leo, 2007-04-23.

142. Tixell, Leo, 2007-04-23.

gen? Den frågan ställdes flera gånger. Jag bara undrade ... var menar människorna egentligen? Varför är man här? Fattade man ingenting?

För att få en inblick i hur BG idag ser på sin tid både innan och efter beslutet att åka till Israel och kämpa för den nya statens överlevnad, samtalande vi om hur han idag ser på olika saker som han fått genomgå och uppleva.

–Jag har faktiskt aldrig känt något kollektivt hat mot tyskarna, förklarar BG , för hat fräter sönder människan inifrån. Sedan har jag aldrig glömt att under [andra världs-] kriget var [det] faktiskt två tyskar som ingrep och räddade mitt liv från en säker död [i koncentrationslägret].¹⁴³

När det gäller beslutet som BG tog inför det stundande kriget i Mellanöstern 1948, så verkar han snarare lättat över att han tog steget och åkte ner dit. När BG tänker tillbaka på tiden i Israel och som frivillig i Machal, så verkar han minst sagt vara glad över de olika beslut som han tog under våren 1947:

Det är en sak som jag är väldigt stolt över att jag åkte ner till Israel för att hjälpa till så mycket jag kunde. [...] Det var en givande tid. Jag känner att jag drog mitt strå till stacken. Att få vara med och skapa denna staten det är något av det stoltaste som jag känner som individ. Jag är ytterst glad för att jag tog beslutet att åka ner som frivillig. Det hjälpte mig som person att utveckla mig på alla områden och jag mycket, mycket stolt över hur Israel utvecklas.¹⁴⁴

Flera gånger i mina samtal med BG, så återkommer han till slutsatsen att han åkte till Israel var »Det bästa jag gjort i mitt liv».¹⁴⁵ På frågan om han fortfarande ser sig som och om han alltför långt mer än ett halvtsekel senare, identifierar sig med en *machalnik* eller inte, svarar han utan att tveka följande:

Ja, absolut och jag har fortfarande kontakt med den här föreningen och ordföranden och vi har blivit riktigt goda vänner och ringer till varandra. Nästa år är det 60-årsjubileum. Jag har redan fått en inbjudan dit och hoppas att få återse mina gamla kamrater igen.¹⁴⁶

---

143. BG, 2007-04-21.

144. BG, 2007-04-21.

145. BG, 2007-10-28.

146. BG, 2007-04-21.

På min fråga om han kände sig som svensk, som jude, som komsopolit eller som israel, när han i augusti 1947 klev på flyget ute på Bulltofta och började sin resa till Israel och det krig som pågick där, svarade han följande:

Jag kände mig först och främst som jude. Det är mitt folk, jag ska hjälpa till så att judarna ska få sitt eget hemland. Det var i första hand. Jag tog för givet att jag inte skulle stanna kvar där, utan endast åka ner och hjälpa till så mycket jag kan. Bidra för att det var så upprörande att fd SS-män sökte sig ner till motståndarsidan.¹⁴⁷

Att han till slut åkte tillbaka till Sverige, berodde mer på att han blivit sjuk i ischias, än något annat.

På frågan om han aldrig kände att det var i Israel han ville stanna, svarade Hans Baruch, efter en kort fundering:

– Nej, inte tillräckligt i alla fall. Nej det var ju det här med att det var nödvändigt att inte förlora kriget. Det är ju inte över än, men då var det ju ett akut läge. Innan Israels armé var något så när att de kunde försvara sig själv. Att ett helt nybildat land, dessutom med vapenembargot och allt, skulle överleva var ju inte säkert.

– När du kom hem sedan, hur upplevde du det från omgivningen det som du hade varit med om? Såg de positivt på det eller negativt?

– Tja du, jag tror att alla var positiva. Inom familjen självklart och även bland vänner. Det var ju lite märkligt ändå det. Det är ju. Jag fick ju så småningom svenskt medborgarskap och blev sedan inkallad. Det fanns en paragraf som sa att om man hade tjänstgjort i främmande armé, så kunde man bli befriad [från tjänstgöringen]. Så jag skrev att jag hade varit i Israel som frivillig. Jag hade ju bekräftelse på att jag varit där. Så jag blev befriad med mina utomordentligt usla kunskaper om krigarlivet. Det året jag använde i Israel, fick jag tillbaka här.

Jag kan känna så här, det var det rätta och jag skulle känna det jättejobbigt om jag inte hade gjort det. Det var helt rätt. Mitt insats var väl att frigöra andra som var mer utbildade soldater. Men samtidigt var det också så här att när vi åkte visste vi inte vad vi kunde råka ut för. Men nu blev det ganska lugnt, men det visste vi inte innan. Det ger mig faktiskt en viss tillfredsställelse att ha gjort det.¹⁴⁸

---

147. BG, 2007-04-21.

148. Baruch, Hans, 2007-04-25.

På frågan om han fortfarande känner sig som en machalnik, så säger han med någon tvekan att »det finns ju i mitt liv, jag har varit där och gjort det. Jag känner mig tillfreds.

Från Israels sida, och även från ledande personer bland judarna i Sverige, ville man att de frivilliga skulle få chansen att känna på det civila livet i Israel.¹⁴⁹

Jag har ofta funderat på hur det skulle ha varit om man hade stannat kvar. Men då var jag ganska så intresserad att åka hem igen till Sverige. Det tror jag att min fosterfar var lite besviken att jag inte stannade, men det var inget uttalat.¹⁵⁰

När det gällde den gruppen som han åkte tillsammans med ner till Israel, så var det ingen som kom med Hechaluz. Likaså var det ingen av dem hade varit i något sammanhang i någon sionistisk grupp eller federation. Hans berättar att fanns ett talesätt som gick enligt följande: »Vem är sionist? Det är en som jobbar för att skicka andra till Israel». ¹⁵¹

På frågan om hur CT såg på sitt äventyr och sina insatser så här i efterhand och om han såg sig som en machalnik eller inte, svarade han:

Ok, man tyckte att man gjort sitt. Det var inte vi som vann kriget,. Vi kom i princip för sent, det är ingen tvekan om den saken. Men ok, vi ställde ändå upp och det var ingen som visste utgången av det här. Då tyckte man att vi gjort vårt. Insatsen var minimal. Men det gav en viss tillfredsställelse, vi har gjort vad vi har kunnat [...] det kändes skönt att ha ställt upp, men de hade vunnit kriget även utan mig. ¹⁵²

Efter hemkomsten och efter avslutning av sina studier, blev han kallad mönstring. Men därefter fick han ett brev där det stod att »kunglig maj:t behagar frikalla CT från första tjänstgöringen», vilket innebar att han slapp värnplikten. Detta berodde enligt CT på att sin vistelse i Israel. Han fick mer eller mindre tillgodoräkna sig året i Israel och har efter det endast behövt göra en eller ett par repmånader, men rekryten slapp han.

---

149. Se brev där det skrivs om detta under rubrik 5, brev 1 i slutet av uppsatsen.

150. Baruch, Hans, 2007-04-25.

151. Baruch, Hans, 2007-04-25.

152. CT, 2007-04-25.

Analys

Man kan se ett mönster i de olika berättelserna, där det framträder en känsla av att de är nöjda med att de förmådde sig att ställa upp när de behövdes. Att de känner tillfredsställelse över sina beslut att både åka ner, men även att sedan åka tillbaka till Sverige. Flera av dem såg sig inte som sionister i den mening att de reste till Israel för att stanna, göra *Aliya*¹⁵³, utan enbart för att hjälpa Israel att överleva kriget.

Många av dem antydde att de hade svårt att se sig själva inte åka när de så väl behövdes 1948. Någon uttryckte det som att det var det bästa han hade gjort och det som han var mest stolt över i sitt liv.

Här är det intressant att höra hur varför de beslut sig för att åka hem till Sverige igen. Dock är det lite svårt att med säkerhet veta om det kanske fanns andra faktorer som kan ha spelat in för deras respektive beslut. Det kan ju finnas saker som man efter så många år har förträngt och mer eller mindre valt att glömma. Men samtidigt undrar jag om man verkligen kan glömma orsakerna till vissa livsavgörande beslut.

---

153. Den hebreiska beteckningen på att återvända till Israel och bosätta sig där. Se mer information på Zionism and Israel - Encyclopedic Dictionary, *Aliyah Definition*, <<http://www.zionism-israel.com/dic/Aliya.htm>>.

3 AVSLUTANDE DISKUSSION

Vad har jag då kommit fram till med min studie och vad kan man mer säga att denna studien bekräftar eller visar på? Dels kan man se hur man som intervjuare på ett mycket påtagligt sätt får ta del av den historia som de som är föremål för intervjun, berättar och därmed målar upp. Man blir på ett sätt en historiebyggare och jag tolkar utifrån min utgångspunkt det som Malin Thor skriver när hon citerar Alessandro Portelli, att »genom att arbeta med oral history tvingas historikern stiga in i historien.»¹⁵⁴ Det var nästan som om man var delaktig i det som berättades för en. Det kändes som om deras upplevelser och erfarenheter delvis blev mina egna.

Här finns det mycket att som historiker dra nytta av, men även en del faror som man bör akta sig för. Det som man kan dra nytta av, är först och främst den inlevelsen som man i sann hermeneutisk anda får av den historia som återskapas. Man får en levande historia och inte enbart en historia som består av kalla fakta, statistik eller grovhuggen och ibland nästintill oförståelig historiefremställning.

Faran däremot, är att man riskerar att dras med rent emotionellt i berättelsen och därmed kanske tappar fokus när det gäller de objektiva och nästintill positivistiska särdragen inom vissa historiegrenar.

Men att »insamlandet av muntliga källor även påverkar forskaren» är något som man efter en studie av denna omfattningen, helt odramatiskt kan skriva under på, blir ganska uppenbart.¹⁵⁵ Något som slog mig under studien, speciellt i samband med intervjuerna, var den känslan som man fick. Det var nästan som man hade känt dessa svenska Machalniks i årtal, trots att jag sedan tidigare endast var bekant med en av dem. Det var som om man byggde och återupplevde historien tillsammans, fast det var de och inte jag, som en gång hade upplevt den. En nästan kuslig känsla.

När det gäller uppsatsens syfte, som tas upp under punkt 1.1, så var den tvåfaldig, nämligen:

---

154. Portelli, »*What makes oral history different?*». s. 41; Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 337.

155. Thor, »Oral history - mer än en metod». s. 336.

- att historiskt försöka åskådliggöra denna frivilligkår och dess medlemmar och då främst de svenska deltagarna.
- att delvis synliggöra frivilligkårens roll och betydelse i kriget, dvs sätta in Machal i ett större sammanhang, utan för den skull gå in alltför djupt på kriget och dess orsak och verkan.

Dessa syften får jag nog anse se mig ha lyckats uppnå, även om tonvikten i arbetet har legat på de individuella berättelserna som de har återgetts för mig så här snart 60 år efter händelserna utspelade sig.

När det gäller min ansats att synliggöra Machals roll och betydelse under kriget, får jag nog även här, trots att fokus återigen primärt hamnade på de individuella aktörernas roller och upplevelser, säga att jag har nått en del av syftet.

Likaså är frågan om jag har lyckats med min föresats att besvara de frågeställningar som jag presenterade under punkt 1.1 tidigare i uppsatsens inledning. Frågeställningarna var enligt följande:

- Hur berättar Machal-veteranerna om Machal idag? Vad berättar de? Likheter? Skillnader?
- Hur ser organisationen World Machal själv på sin historia och framförallt hur presenteras den historien idag?

Även här anser jag att jag, utifrån de kriterier som jag ställde upp, fått svar på de flesta av de frågor som jag ställde. Min undersökning och forskning i detta ämne, har gett mersmak och det material som jag har fått fram, räcker gott och väl till en uppsats till i detta på många sätt outtömliga ämne. Nästa uppgift blir att använda mig av de resterande intervjuer och material som inte fick rum i denna nu genomförda studie, i min kommande magisteruppsats. Då vill jag försöka vidareutveckla både ämnet i sig, men även de metoder som jag sakteliga har börjat använda mig av och som jag tror mig ha stor användning av i framtida studier.

När det gäller den historiebeteckning som dels ges av World Machal och dess representanter och som dels kommer fram i de olika berättelserna, kan man tänka sig lite olika förklaringar varför de kan skilja sig åt på vissa punkter. En förklaring kan vara att det kan bero på den tid som har gått sedan händelserna inträffade, men det kan även bero på – när det gäller de olika deltagarnas berättelser – att varje individ, varje deltagare har både en förhistoria och en efterhistoria som har påverkat dem i deras uppfattningar om vad som ledde till resan dit och som även har

färgat deras sätt att se på händelserna så här i efterhand. Alla har vi olika referensramar som inte enbart påverkar våra handlingar, utan även våra bedömningar av våra handlingar eller det som vi varit med om.

Likaså kan man försöka sig på en förklaring när det gäller en del skillnader mellan de intervjuade svenska machalniks och World Machal vara att de frivilliga agerar och ser saker och ting som de upplevde under kriget, utifrån ett mer underifrånperspektiv, medan organisationen World Machal förmodligen mer är att betrakta på samma sätt som vilken annan organisation som helst. Här ser man mer till helheten och till organisationens bästa och försöker att skriva sin historia utifrån lite andra kriterier än de som var på »verkstadsgolvet». Detta är ingen kritik mot varken den ena eller andra parten – om man nu vill se dem som motsatta parter, vilket jag egentligen inte gör – utan mer ett konstaterande att deras utgångspunkter och deras sätt att skildra historien, skiljer sig åt på vissa punkter. Kanske inte så mycket när det gäller fakta om vad som rent historiskt hände, utan mer utifrån hur man såg på det som hände. Återigen handlar det om ett underifrånperspektiv kontra ett mer helhetsövergripande perspektiv.

4 KÄLLMATERIAL & LITTERATUR

Källor

- Baruch, Hans, »Intervju med machalnik», 2007-04-25. (Intervju med video- och kassettbandspelare. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- BG, »Intervju med machalnik BG», 2007-04-21. (Intervju med video- och kassettbandspelare. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- BG, »Telefonintervju med machalnik BG», 2007-05-20. (Intervju med telefon. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- BG, »Telefonintervju med machalnik (BG)», 2007-10-28. (Intervju med telefon. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- CT, »Intervju med anonym machalnik», 2007-04-25. (Intervju med video- och kassettbandspelare. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- Markovitzki, Yaacov & Porath, Zipporah, *Machal. Overseas volunteers in Israel's war of independence*, Jerusalem, 2003.
- Stillschweig, Kurt Dr., »Brev från mosaiska församlingen i Stockholm angående de svenska volontärernas återresa», 1949-03-18. (Arkiverat hos Peter Edwardsson).
- Tixell, Leo, »Intervju med machalnik», 2007-04-23. (Intervju med video- och kassettbandspelare. Materialet arkiverat hos Peter Edwardsson).
- Valentin, Hugo, »Brev till Herbert Pundik angående de svenska volontärerna», 1949-02-10. (Arkiverat hos Peter Edwardsson).

Tryckt litteratur

- Bauer, Yehuda, *A history of the Holocaust*, Rev. ed edn., New York, 2001.
- Bercuson, David J., *The Secret Army*, New York, 1984.
- Berkman, Ted, *Cast a Giant Shadow. The Story of Mickey Marcus Who Died to Save Jerusalem*, 1962-12.
- Dahlgren, Stellan & Florén, Anders, *Fråga det förflutna. En introduktion till den moderna historieforskningen*, Lund, 2000.
- Espersen, Søren, *Israels selvstændighedskrig - Og de danske frivillige*, Højbjerg, 2007.
- Estvall, Martin, »»Vi är som vanliga människor» - att skapa muntliga källor med meningsmotståndare» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006, s. 53-63.
- Heckelman, A. Joseph, *American volunteers and Israel's war of independence*, New York, 1974.
- Karlsson, Klas-Göran, *Historia som vapen. Historiebruk och Sovjetunionens upplösning 1985-1995*, Stockholm, 1999.
- Karlsson, Klas-Göran, »Historiedidaktik. Begrepp, teori och analys» i Karlsson, Klas-Göran & Zander, Ulf (red.), *Historien är nu. En introduktion till historiedidaktiken*, Lund, 2004, s. 21-66.

- Kjeldstadli, Knut, *Det förflutna är inte vad det en gång var*, Lund, 1998.
- Leffler, Marion, »Historieskrivning och forskningscirklar - En diskussion om metoder, perspektiv och teorier» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006, s. 127-149.
- Levett, Gordon, *Flying Under Two Flags. An Ex-Raf Pilot in Israel's War of Independence*, 1994-01.
- Nomis, Leo & Cull, Brian, *The Desert Hawks*, 1998-05.
- Portelli, Alessandro, »What makes oral history different?» i Perks, Robert & Thomson, Alistair (red.), *The oral history reader*, London, 2006, s. 32-42.
- Pundik, Herbert, *Offer för det heliga kriget*, 1951.
- Pundik, Herbert, *Det er ikke nok at overleve : erindringer*, 6. opl edn., København, 2005.
- Rüsen, Jörn, *Berättande och förnuft. Historieteoretiska texter*, Göteborg, 2004.
- Thompson, Paul, *The voice of the past. Oral history*, 3 edn., Oxford, 2000.
- Thor, Malin, »Analys av muntliga källor i form av levnadsberättelser» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006, s. 41-52.
- Thor, Malin, »Inledning» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006, s. 7-17.
- Thor, Malin, »Muntliga källor och källkritik» i Hansson, Lars & Thor, Malin (red.), *Muntlig historia*, Lund, 2006, s. 21-37.
- Weiss, Jeffrey & Weiss, Craig, *I am my brother's keeper : American volunteers in Israel's war for independence, 1947-1949*, Atglen, PA, 1998.
- Åmark, Klas, »Historisk teori, förklaringar och källkritik» i Åmark, Klas, Ekman, Stig & Thullberg, Per (red.), *Metodövningar i historia. Historisk teori, metod och källkritik*, Lund, 1993, s. 9-39.
- Öhberg, Patrik, *Israels uppkomst och historia : från biblisk till modern tid*, [Ny utg.] edn., Stockholm, 2006.

Tidskrifter & tidningar

- »Did foreign volunteers help arab fighters in '48?», *American veterans of Israel. Volunteers in Israel's war of independence* Spring 2005, s. 12-13.
- Krokstedt, Bertil, & Klas Östman, »En israelisk krigshjälte från Gotland», *Svensk Tidskrift* vol. 3-4, 2003, s. 28-33.
- O`Sullivan, Arieh, »Did foreign volunteers help Arab fighters in '48?», *The Jerusalem Post* 2005-05-17, s. 6.
- Siegel, Matt, »The Jews of Finland. A short, convoluted history», *The Jerusalem Post* 2007-03-12.
- Slonim, Shlomo, »The 1948 American Embargo on Arms to Palestine», *Political Science Quarterly* vol. 94, no. 3, 1979, s. 495-514.
- Thor, Malin, »Oral history - mer än en metod», *Historisk Tidskrift* vol. 3, 2001, s. 325-345.

Internet

- Biography*, hämtad 2007-11-25 <http://www.jabotinsky.org/jabl_e.htm>.

David Farer, *Foreigners Serving With Arab Armies in the 1948 War. Reactions to Arie O'Sullivan's Jerusalem Post Article*, hämtad 2007-12-09 <<http://davidfarer.com/?page=0&id=56>>.

Jason Fenton, *Machal - Volunteers in Israel's War of Independence*, 1997, hämtad 2007-04-30 <<http://www.sabranet.com/machal/english.html>>.

Paul Grigorieff, *The Mittelwerk/Mittelbau/Camp Dora Mittelbau GmbH - Mittelbau KZ*, hämtad 2007-11-11 <<http://www.v2rocket.com/start/chapters/mittel.html>>.

Nationalencyklopedin, *Judisk tidskrift*, 2000, hämtad 2007-12-01 <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217726>.

Nationalencyklopedin, *Valentin, Hugo*, 2000, hämtad 2007-12-01 <http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=338217>.

Staten Israel, *About the War of Independence*, hämtad 2007-05-27 <http://www.knesset.gov.il/holidays/eng/independence_day_war.htm>.

The Mittelbau- Dora Concentration Camp Memorial, hämtad 2007-11-11 <http://www.dora.de/media_en/en_ct_ges_hist4.html>.

Zionism and Israel - Encyclopedic Dictionary, *Aliyah Definition*, hämtad 2007-12-03 <<http://www.zionism-israel.com/dic/Aliya.htm>>.

Film

Martiny, Didier, »Mahal. Les volontaires de l'etranger.», 1998.

MGM Home Ent. (Europe) Ltd, »Cast a giant shadow», 1966.

WPBT Channel 2, »Israel's forgotten heroes.», 1998.

5 BILAGOR

Uppmanat d. 10.2.49

Bäste Herr Pundik!

Hjärtligt tack för senast! Efter samtal med vederbörande i Stockholm har jag i dag skriftligen uppmanat Hans Baruch och ev. andra "svenska" frivilliga, som för en tid eller för alltid vilja återvända till Sverige, att via Eder eller via Sealtiel tillsända doktor Wilhelm Michaeli, Mös.Förs., Malmskillnadsgatan 38, Stockholm, sina pass för bekommande av visering, vilket vi här hoppas kunna utverka. Jag tycker det vore en stor fördel, om de frivilliga, innan de återvänder, begagnade väntetiden till att i största möjliga utsträckning leva kibuzliv dels för att göra nytta där - bristen på arbetskraft är ju enorm - dels för att lära känna zionismen och jischuw, vilket de ännu inte gör. Bäst vore givetvis, om de ställdes inför valet mellan fortsatt militärtjänst, något som i fredstid är dödande tråkigt, och dylik tjänstgöring i det fredliga arbetet. I Sverige kommenderas ofta de värnpliktiga till skördearbete o.dyl. då brist på arbetskraft råder. En stor fördel vore också om de lärde sig så mycket i vrid som möjligt, vilket naturligtvis särskilt gäller dem, som ev. kommer att återvända till Israel.

Hjärtligt schalom !

Eder tillgivne

Bilaga 1: Uppmaningar om att försöka få de som inte har tänkt att stanna i Israel, att pröva på kibbutzlivet och komma på andra tankar.¹⁵⁶

156. Valentin, Hugo, »Brev till Herbert Pundik angående de svenska volontärerna», 1949-02-10.

MOSAISKA FÖRSAMLINGEN

~~Västerbroföretag 28~~ Malmkillnadsgatan 38
STOCKHOLM
Telefon ~~23110~~ 20 18 01.

Stockholm den 18 mars 1949.

KC/Lö.

A/142.

(182)

Herbert Pundik,
Machal Headquarter for Pundik,
Jaffa Road 9,
T e l . . . . . A v i v

Professor Valentin har till oss överlämnat den med Eder förda korrespondensen angående 10 personers återresa från Israel till Sverige och vi få bekräfta att vi den 14.3 skickat följande telegram till Eder:

"received today yours first march with passports for following persons löb strenger mahr noskowski tugendhaft baruch vogelhut fleischman grünbaum abraham stop passport gerstner missing"

Passet för herr Gerstner fattas fortfarande.

Vi stå i denna angelägenhet i kontakt med herr B. Tarschis och vill naturligtvis gärna försöka att göra vårt bästa för att möjliggöra återresa för de nämnda personerna. Vi måste dock i förväg framhålla, att det i flera fall inte torde vara lätt att utverka återresevisum. Så snart vi ha fått något besked från myndigheterna skall vi återkomma.

Högaktningsfullt

För Mosaiska Församlingen

Dr. Kurt Stillschweig

Bilaga 2: Från mosaiska församlingen i Stockholm angående eventuella problem för vissa personers återresa till Sverige då de har så kallade »främlingspass».¹⁵⁷

157. Stillschweig, Kurt Dr., »Brev från mosaiska församlingen i Stockholm angående de svenska volontärernas återresa», 1949-03-18.

Godkännande av material

Härmed ger jag mitt godkännande till att all inhämtat material genom anteckningar, brev, e-post, ljud- eller videoinspelningar, som undertecknad har medverkat i samband med denna studie om svenska och danska veteraner från Machal, får användas av Peter Edwardsson i forskningssyfte och i samband med framtida vetenskapliga studier i ämnet.

Allt ovanstående uppräknat material kommer att förbli i forskarens ägo och kommer endast att lämnas ut till andra personer om den intervjuade här nedan har gett sitt uttryckliga godkännande eller tillstånd därtill.

I den mån den intervjuade vill förbli anonym, så kommer detta att respekteras och i detta fall kommer inte namnet på den som intervjuats, att lämnas ut. Dock kan materialet lämnas ut i den mån anonymiteten kan bibehållas. Den personliga integriteten kommer att respekteras.

- Härmed godkänner jag att allt material får användas av Peter Edwardsson i forskningssyfte och i samband med framtida vetenskapliga studier i ämnet.
- Härmed godkänner jag att allt material får användas av andra forskare.
- Jag vill inte att materialet lämnas ut och används av andra forskare.
- Jag vill vara anonym i studien, men allt material får publiceras och användas, enligt ovanstående, så länge min anonymitet kan bibehållas.

Datum: ..... Ort: .....

Underskrift: .....

Namnförtydligande: .....

Adress: .....

Postnummer: ..... Postadress: .....

Telefon: ..... Mobil: .....

E-post: .....

Bilaga 3: Kontrakt mellan Peter Edwardsson och var och en av informanterna